

Šikana na základní škole pohledem rodičů

Karla Kopečná

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Karla KOPEČNÁ**

Osobní číslo: **H08133**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Šikana na základní škole pohledem rodičů**

Zásady pro vypracování:

Vyhledání a zpracování odborné tematicky orientované literatury.

Příprava metodiky praktické části bakalářské práce.

Formulace cíle výzkumu, volba výzkumného souboru – respondentů, volba kvantitativních výzkumných metod.

Realizace předvýzkumu.

Provedení kvantitativního výzkumu.

Vyhodnocení a zpracování výsledků výzkumu.

Přijetí odpovídajících závěrů.

Doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

KOLÁŘ, M. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001. **ISBN 80-7367-014-3.**

BENDL, S. Prevence řešení šikany ve škole. Praha: ISV nakladatelství, 2003. **ISBN 80-86642-08-9.**

ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. Jak na šikanu. Praha: Grada Publishing, a. s., 2010. **ISBN 978-80-247-2991-6.**

MARTÍNEK, Z. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. **ISBN 978-80-247-2310-5.**

KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. Vzpouora deprivantů. Praha: Makropulos, 1996. **ISBN 80-901776-8-9**

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Mgr. Svatava Kašpárková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

25. ledna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

6. května 2011

Ve Zlíně dne 25. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 31. 4. 2011

.....
Karel Kopy

¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola nerýšlečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalitativních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy;

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ústanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou šikanování na základní škole, téma je pojava to z pohledu rodičů. Negativní jev šikany má na školách vysokou tendenci výskytu. Cílem práce je zjistit informovanost a zájem rodičů šikanu nejen odhalit, ale také správně řešit. Práce se skládá ze dvou hlavních částí. První část obsahuje teoretické přiblížení základních pojmů dané problematiky, vymezuje stádia šikany včetně popisu agresorů a obětí. Závěr teoretické části patří prevenci výskytu šikany. Druhá část – praktická se zabývá výzkumem postojů rodičů k problematice. Výzkum je veden pomocí dotazníkového šetření.

Klíčová slova: agrese, agresivita, šikana, oběť, agresor, prevence, rodiče, dítě

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the issue of bullying at primary school from the parents' point of view. Bullying is very frequent in schools. The aim of this seminar work is to find out about awareness and interest of parents not only in detecting bullying but also in handling it in a proper manner. The seminar work is made up of two main parts. The first part focuses on theoretical definitions of fundamental notions connected to this issue; it defines the stages of bullying including the aggressors and their victims. The conclusion of the theoretical part aims at prevention of bullying. The second – practical part deals with the parents' attitudes towards this issue. The research work is based upon the questionnaire method.

Keywords: aggression, aggressiveness, bullying, victim, aggressor, preventiv, parents, child

„..... o všem podstatném rozhodují hlavně rodiče a to, co chtějí, se zpravidla také opravdu stane. A jsou silní a mocní také v tom smyslu slova, že ať chceme nebo ne, tak vždycky budou hrát v našem životě mimořádně důležitou a nepřehlédnutelnou roli. A ještě něco: jsou za to všechno zodpovědní.“

Marek Herman

Děkuji paní Ing. Mgr. Svatavě Kašpárkové, Ph.D. za odborné a podnětné vedení při zpracování této bakalářské práce.

Děkuji také všem rodičům, kteří byli ochotni podílet se na výzkumné části práce vyplněním dotazníku.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RIZIKOVÉ FAKTORY PODPORUJÍCÍ VZNIK ŠIKANY	12
1.1 AGRESIVITA	12
1.2 AGRESE	13
1.2.1 Agrese přímá a nepřímá, agrese fyzická a verbální, aktivita a pasivita	13
1.2.2 Co může spustit agresivní chování.....	15
2 PORUCHY CHOVÁNÍ	18
2.1 VÝSKYT PORUCH CHOVÁNÍ	18
2.2 PŘÍČINY PORUCH CHOVÁNÍ.....	18
2.3 DĚLENÍ PORUCH CHOVÁNÍ.....	20
2.4 DIAGNOSTICKÁ KRITÉRIA	20
2.5 PREVENCE A NÁPRAVA PORUCH CHOVÁNÍ.....	20
3 ŠIKANA	22
3.1 SMĚRY ŠIKANY	23
3.2 STÁDIA ŠIKANY	23
3.3 DŮSLEDKY ŠIKANY PRO AGRESORY.....	28
3.4 DŮSLEDKY ŠIKANY PRO OBĚTI	28
3.5 ČASTÁ MÍSTA, KDE K ŠIKANĚ DOCHÁZÍ	29
3.6 TYPOLOGIE AGRESORA	30
3.7 TYPOLOGIE OBĚTI	30
3.8 VAROVNÉ SIGNÁLY PŘÍTOMNOSTI ŠIKANY PRO UČITELE	31
3.9 VAROVNÉ SIGNÁLY PŘÍTOMNOSTI ŠIKANY PRO RODIČE.....	32
3.10 ROZDÍLNÉ VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY	32
3.10.1 Doporučené postupy pro vyšetřování šikany	33
3.10.2 Doporučené postupy při vyšetřování pro rodiče obětí šikany.....	34
3.11 PREVENCE ŠIKANY	35
3.11.1 Primární prevence	35
3.11.2 Sekundární prevence	36
3.11.3 Prevence ze strany rodičů.....	36
3.11.4 Preventivní programy.....	36
4 PŘEHLED VÝSKYTU SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ VE ŠKOLÁCH A ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH VE ZLÍNSKÉM KRAJI	39
5 ŠETŘENÍ VÝSKYTU ŠIKANY V ROCE 2005 V RÁMCI PROJEKTU MINIMALIZACE ŠIKANY	42
Praktická část	43
6 INFORMACE O VÝZKUMU	44
6.1 CÍL VÝZKUMU	44
6.2 POUŽITÁ VÝZKUMNÁ METODA	44
6.2.1 Předpoklady dotazníkového šetření	44

VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	45
6.2.2 Dotazník	45
6.3 ORGANIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	49
6.4 PŘEDVÝZKUM	50
6.5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	50
6.5.1 Výzkumné šetření.....	51
6.5.2 Závěry stanovených předpokladů	67
SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE.....	70
ZÁVĚR	73
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	75
SEZNAM OBRÁZKŮ	78
SEZNAM TABULEK.....	79
SEZNAM PŘÍLOH.....	80

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá šikanou na základní škole pohledem rodičů.

Téma šikany je již řadu let diskutováno. Často se zdá, že už bylo vše řečeno, prozkoumáno, zjištěno a zapsáno. O šikanování vyšla řada knih a publikací.

Přesto se ale denně ve škole odehrávají různé scénáře: jde o některé z forem šikany. Možná bylo vše řečeno, ale šikana zastavena nebyla, existuje spousta dětí, které se bojí jít do školy. Pokud se dítě stane obětí šikany, následky jsou nejen fyzické, ale i psychické a často si je s sebou nese po celý život. Jde o traumatizující zážitek nejen pro samotné dítě, ale také pro jeho rodiče.

Pro pedagogy existuje velké množství literatury, kde naleznou pomoc při odhalení či řešení šikany, neustále se pořádají semináře a přednášky. Možností, jak se učitelé mohou vzdělávat, je spousta, stačí mít zájem. Děti však nejlépe znají jejich rodiče, proto i oni by měli znát a všimnout si varovných signálů šikany, neboť ne vždy se dítě hned svěří.

V této práci jsou uvedeny základní pojmy, které se týkají problematiky šikanování. Důležité aspekty, které pomáhají odhalit šikanu jak pedagogům, tak rodičům, základní stádia šikany, charakteristika agresorů a obětí a v neposlední řadě také prevence proti šikaně a možné preventivní programy. Cílem teoretické části práce bylo shromáždit a zpracovat odbornou tematicky orientovanou literaturu.

V praktické části se tato práce zabývá rodiči dětí. Pohled na jejich informovanost a znalosti šikany nám přiblíží dotazníkové šetření provedené u rodičů dětí, které navštěvují základní školu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RIZIKOVÉ FAKTORY PODPORUJÍCÍ VZNIK ŠIKANY

Z celé řady možných příčin šikanování je jednou z nejvýznamnějších agresivita a agrese. Pro další pochopení a rozdělení možných příčin vzniku šikany je nezbytné vymezení základních pojmů. Bendl (2003, s. 53) definuje šikanu jako „agresivní poruchu chování“.

1.1 Agresivita

Agresivitu z latinského slova *agressivus* lze definovat jako útočnost a vnitřní připravenost k agresi. V širším pojetí také jako schopnost lidského organismu soustředit všechny síly k boji o dosažení nějakého cíle a také zvládat těžkosti. Jedinec s vysokou mírou agresivity má sklony v různých zátěžových situacích jednat agresivně, svoji agresivitu špatně zvládá, což komplikuje jeho chování a způsob života. Co jiní zvládají bez povšimnutí, jedinec s vysokou mírou agresivity na to reaguje impulsivně, bývá často urážlivý a vztahovačný, což dále komplikuje jeho vztahy k okolí. (Martínek, 2009)

Pod pojmem *hostilní agresivita* nalezneme všechny druhy vzteku, krutosti a útočnosti. Jakékoliv podráždění, hrozba či frustrace, vyvolá primitivní obrannou reakci představující připravenost k útěku nebo útoku. Pocit nebezpečí způsobený nějakým vnějším tlakem způsobuje dítěti citovou zranitelnost, která brání v dalším citovém rozvoji a duševním zdraví dítěte. Lidské nepřátelství je tak rysem nepřekonaného dětství, nepřátelství neznamená sílu, ale naopak v člověku ukrytý strach, slabost či frustrace. Nepostradatelným jevem výchovy je určitá dávka frustrace a pak je pochopitelné, že dítě reaguje pláčem, hněvem či strachem. (Pechačová, Bakalář, 2000)

Agresivita podle Špaňhelové (2006) není vrozenou vlastností a výchovou ji lze potlačit nebo také rozvinout. Průvodním znakem agresivity u dítěte je podrážděnost, hněv, provokace, posmívání.

Proč máme někde v sobě ukrytou agresivitu? Jedním z nejdůležitějších objevů evoluční psychologie je zjištění, že v naší tzv. moderní hlavě nosíme mysl z doby kamenné. Na toto téma píše ve své knize Herman (2008) o teorii trojjediného mozku. Tato teorie předpokládá, že se lidský mozek skládá ze tří částí, ze dvou starších a jedné mladší části. Dvě starší části, mozkový kmen a limbický systém, sloužily k přirozenému vývoji a velmi rychle a instinktivně reagovaly na možné nebezpečí. Důležité bylo především přežití, jehož součástí byl lov. Druhá část tzv. limbický systém zajišťoval potřebu jídla, spán-

ku, emocí. Nejmladší částí je mozková kůra, což lze v porovnání s dvěma staršími částmi nazvat „nadstandardem“. Je to část mozku, která nám umožňuje přemýšlet a učit se. Ale to pouze tehdy, jak zdůrazňuje Herman, pokud jsou první dvě části mozku v klidu. Tedy když je člověk v klidu (jeho mozkový kmen a limbický systém), nehrozí mu nebezpečí a jsou zajištěny základní potřeby jídla, spánku a emocí. To obzvláště platí u dětí. Je-li dítě v ohrožení, třetí část mozku se uzavře a první část je v „pohotovosti“, reaguje agresivně.

1.2 Agrese

Je nutné vymezit, co znamená agrese a do jaké míry je významná v problematice šikánování.

Za agresi, jejíž název pochází z latinského slova *aggressio*, označujeme výpad nebo útok namířený proti jedinci či objektu nebo také útočnost s jasným záměrem poškodit či ublížit. Obecně lze říct, že agrese je projev agresivity v chování jedince. (Martínek, 2009)

Jak uvádí Čermák (In Martínek, 2009), kromě fyzické agrese může jít o psychické či emocionální ublížení, jako zastrašování, zostouzení, vyhrožování apod.

Je nutné odlišit agresi pudovou a instrumentální, kdy pudová agrese představuje nepřátelství a hněv, instrumentální agrese je naučená sociálními interakcemi tzv. pro nějaký účel a vyskytuje se častěji. (Nakonečný, 2007)

Existuje více variant dělení agrese. Pro přehlednost je níže v textu uvedeno dělení agrese dle Martínka (2009).

1.2.1 Agrese přímá a nepřímá, agrese fyzická a verbální, aktivita a pasivita

Kombinací těchto tří skupin lze vytvořit osm druhů agrese.

- Fyzická aktivní přímá agrese: velkou převahu má fyzická síla, jde o ubližování, bití.
- Fyzická aktivní nepřímá agrese: lze říci, že se jedná o navádění, tedy agresor neubližuje oběti sám, ale prostřednictvím druhé osoby.
- Fyzická pasivní přímá agrese: ničení pomůcek, tak aby oběť nemohla dokončit např. zadání úkolu, ničení osobních věcí.
- Fyzická pasivní nepřímá agrese: odmítnutí splnění některých požadavků, odmítnutá pomoc spolužákovi.

- Verbální aktivní přímá agrese: nadávky, slovní ponižování, urážky. Tento druh agrese je ve školách velmi častý.
- Verbální aktivní nepřímá agrese: jedná se o rozšiřování pomluv, ale také cíleně špatné napovídání spolužákovi.
- Verbální pasivní přímá agrese: odmítání komunikovat s obětí, její záměrné přehlížení.
- Verbální pasivní nepřímá agrese: nezastat se spolužáka, je-li nespravedlivě obviněn.

Dále můžeme hovořit o agresi emocionální, frustrační, instrumentální či altruistické.

Emocionální agrese vzniká nahromaděním emočně negativních zážitků, které vznikají nedorozuměním a hádkami se spolužáky, v rodině, s někým, na kom nám záleží. Agrese je pak důsledkem těchto emocionálních zážitků. Emocionální agresi zažívá každý člověk, jde o zatínání pěstí, rudnutí ve tváři, zatínání zubů v situacích, které jsou pro nás velmi emočně negativní, je doprovázena hněvem, vztekem a propuká velmi rychle, aniž bychom si to stačili nějak uvědomit. (Martínek, 2009)

Frustrační agrese - tento druh agrese je vyvolán frustrací, která negativně ovlivňuje psychický stav jedince. Dlouhodobá frustrace může vést u jedince k vyvinutí či posílení osobních rysů jako právě agrese, asociální chování aj. To vše může pramenit např. z častého neúspěchu ve škole, konfrontací (od učitele) s jinými úspěšnými žáky, neustálého napomínání žáka a jeho kritizování. Jedinec si pak agresi přiřadí ke vztahu ke škole a ke spolužákům. (Gajdošová, Herényiová, 2006, Martínek, 2009)

Instrumentální agrese - lze ji rozdělit na žádoucí a nutnou. Instrumentální agrese žádoucí je, na rozdíl od emocionální a frustrační agrese, předem promyšlená a naplánovaná. Řadíme sem právě šikanu. Jedinec chce dosáhnout za pomoci tohoto druhu agrese naplnění a svého cíle. Instrumentální agrese nutná se vyskytuje ve škole často. Lze říci i obranná a často vyprovokovaná. Spolužáci se vysmívají, dráždí, až jedince vyprovokují k útoku – agresi. (Martínek, 2009)

Altruistická agrese - jde o agresi, kdy jde především o ochranu ostatních před nějakým nebezpečím. Indukovaná agrese – jde o záměrně vyvolanou agresi s úmyslem a cílem zkoumat agresivní chování jedince. Přesunutá agrese - druh agrese vůči jinému objektu, než který agresi vyvolal, jde např. o napadení úplně nevinné osoby, které se incident netýkal. Anticipující agrese – jde o agresi týkající se ochrany svého území. (Vykopalová, 2001)

1.2.2 Co může spustit agresivní chování

Výskyt agresivního chování lze očekávat u dětí v období prvního vzdoru a negativismu, mezi druhým a třetím rokem. Dítě chce dosáhnout svého cíle a není-li mu to umožněno, zlobí se, vzteká se, křičí. Dalším obdobím může být nástup do školy a období puberty a začátek adolescence. Dospívající se brání změnám a okolí agresivním chováním.

Agresivní chování u dítěte může spustit také příchod druhého sourozence. Dítě může mít pocit, že je rodiče nebudou mít rádi, že se ocitne mimo pozornost. Reakcí na tuto situaci se může stát agrese vůči sourozenci i vůči rodičům. Spouštěčem agresivního chování mohou být také spory mezi rodiči. Také to může být opakovaným neúspěchem ve škole, problémem ve vztazích se spolužáky, s učiteli. Dispozice k agresivnímu chování je často přenášena mezigeneračně, je podmíněna geneticky a ovlivněna temperamentem dítěte. Osobnost mohou ovlivňovat teratogeny, což jsou látky, kterým je vystaven plod v těle matky. Tyto děti pak mohou být agresivnější, jestliže v prenatálním období jejich matka požívala alkohol, nikotin a jiné návykové látky. Další z příčin mohou být duševní onemocnění či organické onemocnění, např. děti se syndromem ADHD, děti s poruchami autistického spektra, psychotické onemocnění apod. (Krčmářová, 2009)

Příčiny zvýšeného výskytu agrese

Agrese není vrozená, ale, jak uvádí Řičan (1995), jako jiné chování si ji osvojujeme na základě zkušenosti, což znamená, že je naučená.

Významnou úlohu při vytváření si agresivního chování mají i určité temperamentové vlastnosti jako vznětlivost a impulzivita. Pokud se k těmto vlastnostem přidá negativní vliv prostředí, ať už nevhodné zacházení s dítětem v rodině, jeho zanedbávání či týrání, akceptování či podpora násilí, dochází u dítěte k osvojování si nevhodných hodnot a norem s následky bezohledného prosazování se, utváření si dominantního postavení a dalšího bezohledného chování dítěte. (Vykopalová, 2002)

Mezi nejvýznamnější zdroje dětské agrese podle Gajdošové a Herényiové (2006) patří výchova a výchovné přístupy rodičů. Agresivnímu chování dětí přispívá příliš rozmazlující a liberální výchova, kdy děti mohou všechno, ale také naopak příliš přísná, autoritářská výchova, kdy jsou děti nepřiměřeně trestány za sebemenší přestupek. U dětí se pak vyskytuje negativní citová reakce, nenávistné chování, podrážděnost a neúčinnost dalších trestů.

Jednou z příčin výskytu agrese může být potvrzení, že agrese v chování funguje. Už ve věku dvou, tří let dítě zjistí, že když chce hračku, začne křičet, kopat, vztekat se, rodič to nevydrží a hračku koupí, potvrdí tím dítěti, že jeho agrese funguje. Stejně tak toleruje-li učitel agresivní chování, byť z počátku jen nepatrné, dává prostor žákovi, aby své agresivní chování opakoval, kdy se mu zlíbí. Takový žák postupně ztrácí zábrany a agrese slouží k řešení jeho problémů. (Martínek, 2009, Říčan, 1995)

Děti se agresivnímu chování učí napodobováním, na základě vlastní zkušenosti, nebo když vidí, že agresivní chování funguje u někoho druhého. (Hayesová, 2003)

Co se týká napodobování, problém spočívá ve sledování filmů a dalších televizních pořadů. Násilí se objevuje také v pořadech pro děti, které se pak lehce ztotožní s agresivním hrdinou, u něhož je agrese odměňována a oslavována. Děti pak jeho chování kopírují a zároveň si vytváří tzv. scénáře pro další situace. (Hewstone, 2006, Říčan, 1995)

Pokud se jedná o násilí, upozorňuje Webster-Doyle (2002) na dvě rizika prezentovaného násilí v médiích. První riziko spočívá ve filmech a programech, kde je násilí natolik běžné, že nejen děti, ale i rodiče jsou k násilí nevšímaví. Za druhé, děti mohou díky násilnostem, které vidí v televizi, pohlížet na okolní svět jako na nepřátelský a mohou se bát.

Podle Harrise (1997) si tříleté dítě, které tráví mnoho hodin před televizní obrazovkou, pečlivě nahrává vše, co vidí a situace, jež sleduje, jsou pro něj naučenou představou o životě. Pokud vidí násilí, nahraje si je do své paměti a jestliže rodiče program nepřepnou, je to pro dítě dvojitě potvrzení, z televize i od lidí. Dítě si tak získává povolení a sbírá a utváří vlastní důvody k násilnickému chování, pokud se stane nějaká nespravedlnost.

Z výše uvedeného důvodu jsou také důležitá jasně stanovená pravidla. To znamená, že rodiče by neměli trestat podle momentální nálady: pokud mají dobrou náladu, je možné prohrašek přehlédnout a jindy, když mají náladu špatnou, potrestat tvrdě. Obdobně to platí při odměňování. Dítě je potom nejisté a jeho nejistota vede k napětí a agresi. (Martínek, 2009)

Důležité a nutné při výchově dětí je stanovení hranic. Vymezené hranice přináší dětem jistotu, lepší orientaci a také prostor pro rozvíjení vlastního já. Nastavené hranice představují jednoduchá a hlavně přehledná pravidla, opakující se rituály, které pomáhají dětem vyznat se v okolním světě. (Rogge, 1996)

V letech 2004-2005 byly publikovány výsledky mezinárodní studie SAHA (Social and Health Assessment), která se zabývala rizikovými faktory školního, zdravotního a sociálního vývoje mládeže. Výzkumu se účastnilo 4 876 studentů základních a středních škol ve věku 12, 14 a 16 let. Realizátorem průzkumu v České republice byl Psychologický ústav Akademie věd ČR a Dětská psychiatrická klinika 2. LF UK v Praze. Z výsledků průzkumu vyplývá, že nejvyšší podíl na rizikovém chování má antisociální chování a užívání návykových látek. Co se týká antisociálního chování, nejčastěji se vyskytují fyzické souboje, krádeže v obchodech a ničení veřejného majetku. Dále bylo potvrzeno, že oslabené rodinné zázemí vede k rizikovému chování dětí a mládeže. Především u chlapců závisí míra rizikového chování na míře důslednosti otce a zároveň na míře lhostejnosti matky. Pokud je matka přísná, objevuje se u chlapců neklid, nespokojenost jak vypadají a může se objevit nechuť k životu. U děvčat souvisí rizikové chování s direktivním přístupem rodičů a vnímáním hostility. Pokud mají dívky přísného otce, cítí se nespokojeně, nezajímavě a mohou mít psychosomatické potíže. Rodina významně ovlivňuje poruchový vývoj dítěte. Mimo rodinu velkou měrou ovlivňují chování jedince také vrstevníci. Jde o významný vztah, jestliže bude vrstevnická skupina kolem jedince vykazovat rizikové chování, jako kouření, záškoláctví, agresivní chování aj., je větší pravděpodobnost, že se rizikové chování objeví u jedince také. K nárůstu rizikového chování dochází v období rané adolescence v 11 letech věku dítěte. (Blatný, 2005)

2 PORUCHY CHOVÁNÍ

Chování je základní výrazový prostředek, kterým dítě komunikuje se svým okolím. V průběhu svého vývoje se dítě učí rozlišovat mezi vhodným chováním a nevhodným chováním. Pravidla nejdříve kontrolují rodiče, aby dítě bylo schopné osvojit si určitou formu chování a bylo schopné se určitým žádoucím chováním řídit. Jestliže dítě opakovaně překračuje stanovené normy chování, lze hovořit o poruchách chování.

U dětí, které mají poruchu chování, často dochází k nenadálým citovým výbuchům s úmyslem něco zničit nebo někomu ublížit, trpí nedostatkem empatie a citovým chladem. Často chtějí na sebe za každou cenu strhnout pozornost.

2.1 Výskyt poruch chování

Obecně lze naznačit, že se poruchy chování vyskytují u dětí sociálně ohrožených, sociálně narušených s narušeným rodinným prostředím. Mohou se vyskytovat jako následné reakce u dětí tělesně postižených, zrakově či sluchově postižených, někdy také dětí zdravých z úplných rodin.

Z hlediska věku se porucha chování vyskytuje už od předškolního věku dítěte až po jeho dospělost.

Z hlediska pohlaví se výskyt poruchy chování objevuje častěji u chlapců v 6 -16ti %, u dívek 3-9ti %. Tento rozdíl se ale postupně začíná stírat a vyskytovat se rovnocenně u chlapců i děvčat. (Ptáček, 2006)

Co se týká prostředí, převládají zvláště velká města, kde mají děti více příležitostí, co se týká přístupu k drogám, sprejerství apod.

2.2 Příčiny poruch chování

Příčiny poruchy chování lze hledat ve více oblastech, v oblasti biologické, psychologické a také sociální. Lze zjednodušeně shrnout, že se jedná o predisponovaného jedince, který je ovlivněn pro něho neúnosnými podněty. Příčinami jsou závažné špatné výchovné styly rodiny, bez citové vazby, nepochopení, špatná rodičovská role. (Klíma, 2009)

Často se jedná o děti týrané, zanedbávané i zneužívané. Tyto děti jsou pak více náchylnější k výskytu sociálně patologických jevů. (Ptáček, 2006)

Dítě si sebou nese všechny domněnky, pravidla a zákony, které slyšelo a vidělo u rodičů. Jde nejen o komunikaci verbální, ale také o tón hlasu, výraz tváře, mazlení či nemazlení a podobně. Harris (1997) přirovnává vnímání dítěte jako tzv. nahrávku chování rodičů, kterou dítě pečlivě zaznamenává. Dětský mozek ukládá neuvěřitelné množství těchto tzv. nahrávek, ať už pozitivních, ale i negativních. Zmatek dítě zažívá při rozporu, pokud rodič jednu věc říká, ale neřídí se podle ní, např. vštěpuje dítěti, aby nelhalo, ovšem sám nemluví pravdu. Tento rozpor má za následek oslabení, nejasněné názory, rozporuplnost a zoufalství.

Výše uvedené potvrdil svým výzkumem Penfield (in Harris, 1997) neurochirurg z McGillovy univerzity v Montrealu, který začal v roce 1951 shromažďovat důkazní materiál, provádět pokusy, jež spočívaly v aktivaci šedé kůry mozkové v oblasti spánku slabým elektrickým proudem produkovaným galvanickou sondou. Podmínkou bylo, aby jedinec zůstal při vědomí, aby s ním bylo možné mluvit. Postupně shromažďoval reakce na tyto podněty a potvrdil, že všechno, co obsahuje vědomí jedince, se podrobně zaznamenává a je možné kdykoliv znovu přehrát. Penfield objevil, že doteky elektrodou mohou zpětně navodit pouze konkrétní vzpomínky, nikoliv částečné či zobecněné vzpomínky. Stejně jako jsou zaznamenávány vzpomínky jedince, jsou společně se vzpomínkami zaznamenávány také pocity, které s danou událostí souvisely, událost a pocit jsou tedy v mozku neodlučně spojeny a mohou být zpětně vyvolány také jen společně, nelze je vyvolat odděleně. Jedinec tedy cítí stejné emoce, které v něm událost vyvolala a vyhodnocuje událost stejným způsobem, dobrým i špatným, stejně jako původně. Vyvolání zpětné vzpomínky u jedince je opakováním všeho, co tehdy viděl, slyšel, cítil a jak to chápal.

Jedním ze závěrů Penfielda (in Harris, 1997, s. 24) je vyjádření, že: *"mozek funguje jako hi-fi magnetofon, který uchovává na pásce každý zážitek od narození a možná i z dřívější doby. Nezávisle na způsobu nahrávání je zpětné přehrávání věrnou reprodukcí záznamu."* Vzpomínka, kterou lze vyvolat, má dle Penfielda vlastní neuronovou cestu. Tyto pokusy dokazují, že paměť a její funkce, kterými se zabývá psychologie, má také biologický základ.

Na vzniku poruch se podílí více faktorů, v první řadě to jsou faktory endogenní, představující organické poškození mozku, emoční labilita a také nerovnoměrnost v intelektovém vývoji. Dále faktory exogenní, jako rozvod rodičů, alkoholismus v rodině, ztráta rodiče apod. Oba tyto faktory se mohou kombinovat. (Gajdošová, Herényiová, 2006)

2.3 Dělení poruch chování

Uvádí se dělení poruch chování z hlediska speciálně pedagogického podle Ptáčka (2006):

Asociální porucha chování

Chování jedince neodpovídá společenské morálce, společenským normám. Intenzita poruchy nedosahuje přímého poškození společnosti. Jedinci svým chováním objektivně škodí sami sobě. Jedná se o útek z domova, záškoláctví, vzdorovitost, negativismus, lež, kázeňské přestupky, toxikomanie, závislost na počítači, gamblerství apod.

Antisociální porucha chování

Jedná se o protispolečenské činy zaměřené primárně na společnost a sekundárně pak na jedince. Jedná se o překračování právních norem. U jedince lze hovořit o nejvyšší intenzitě narušení. Jde o činy poškozování cizí věci, poškozování zdraví, krádeže, šikana, vandalství, vyhrožování, žhářství, prostituce, znásilnění, zneužití, zabití, vražda apod.

2.4 Diagnostická kritéria

Diagnostikovat poruchu chování není vždy jednoduchou záležitostí. Používají se kritéria podle čtyř projevů chování:

- poškozování věcí a majetku, tedy úmyslné poškozování, např. vandalismus, sprejerství apod.
- porušování pravidel – daná pravidla doma, ve škole, obecně daná pravidla. Jde o opakované záležitosti a už i o právní delikty
- opakované lži, vyhýbání se odpovědnosti, krádeže
- agresivita, možné ohrožení lidí i zvířat

Podle těchto kritérií lze diagnostikovat poruchu chování, pokud se v průběhu půl roku vyskytnou minimálně 3 z výše uvedených projevů. (Ptáček, 2006)

2.5 Prevence a náprava poruch chování

Je nutné dbát na prevenci zvláště v oblastech zdravé výchovy v rodině, velmi stručně jde o rovnováhu lásky a pravidel. Důležitá je zdravá výchova ve škole, úkoly pedagogické, psychologické, zdravotní, zajištění optimálních podmínek materiálních i společenských, působení na pozitivní utváření společenského klimatu a mravní morálky.

Pro řešení poruch chování je nutná spolupráce odborníků, jak pedagoga, výchovného poradce, psychologa apod. (Gajdošová, Herényiová, 2006)

Při nápravě poruch chování lze pomoci ambulantní nebo institucionální formou. Ambulantní forma léčby představuje řadu opatření, aniž by jedinec opustil svoji rodinu a prostředí, kde žije. Pomoc nabízí Pedagogicko-psychologické poradny, Krizová centra, Střediska výchovné péče, psychiatrické ambulance apod. Institucionální forma se využívá při řešení závažnějších forem poruch chování, kdy se jedinec stává nebezpečný sobě i svému okolí. První pomoc poskytuje Linka bezpečí, Rodičovská linka, SVP, Specializovaná pedagogická centra. Další pomoc zajistí zdravotnická centra, pro drogově závislé poskytují i další potřebnou léčbu. (Klíma, 2009)

Nemusí vždy znamenat, že poruchy chování v dětství musí přetrvávat až do dospělosti. Vše souvisí s vývojem dítěte a zvláště s přístupem okolí. Pro dítě je nutná bezpodmínečná láska rodičů, otevřenost a pozitivní přístup jak rodiny, tak pedagogů. (Ptáček, 2006)

3 ŠIKANA

„Šikana je ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit.“ O šikaně lze hovořit, pokud jde o opakované jednání, ale ve výjimečných případech i jednorázové s možnou hrozbou opakování. (Říčan, Janošová, 2010, s. 21)

Definici šikany uvádí metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR č. 28 275/2000-22: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věci druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít formu sexuálního obtěžování či zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“ (<http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani> [cit. 4. 11. 2010])

Šikanu definuje Kolář (2001) jako onemocnění celé skupiny. Netýká se jen agresora a oběti, ale celé třídy, je narušena vnitřní dynamika skupiny. Pokud hovoříme o šikaně jako o onemocnění vztahů, je nutné toto onemocnění léčit. K tomuto léčení je třeba pochopit všechny souvislosti, které šikanu provází.

V první řadě je třeba si uvědomit rozdíl mezi šikanou a škádlením, zjistit všechny podrobnosti, které je schopno dítě sdělit. Pro správné řešení situace je nutné znát rozdíly.

Pokud mluvíme o škádlení, znamená to pro obě strany stejné pocity, především legraci. Jednou škádlím já tebe, podruhé ty mě. Je možné, že se škádlení jedince dotkne, ale druhý s ním soucítí a omluví se. Druhý pak může být naštvaný, ale nepocítuje ponížení, bezmoc ani zranění. U šikany je to naopak. Legraci a radost pocítuje jen jeden – iniciátor. Druhý má nepříjemné pocity, cítí se ponížený a bezmocný. (Kolář, 2010)

Škádlení patří mezi kamarádké a rovnocenné vztahy mezi kamarády, jde o vzájemné popichování a zlobení pro dobrou náladu a vždy je přítomný respekt a důstojnost k tomu druhému. Při škádlení se neobjeví pocit bezmoci. (Philippová, Janošová, 2009)

3.1 Směry šikany

Šikana může mít různé směry, nejen, kdy žák šikane žák. Zdeněk Martínek (2009, s. 113) uvádí další směry:

Učitel → žák – učitel nemá se žákem dobré vztahy, často i neúmyslně jej hodnotí přísněji než ostatní žáky.

Žák → učitel – žák provokuje a útočí na učitele, kteří mohou mít velmi nízkou míru autority u žáků

Rodič → učitel – jedná se často o rodiče, kteří mají představu, že škola jim musí maximálně vyjít vstříc, kteří mají pocit, že rozumí výchově a vzdělávání.

Učitel → rodič – rodiče se do této situace mohou dostat, když mají problémy s dítětem, nevědí si rady a učitel jim začne předávat své rady. Pak může nastat situace, kdy nakonec učitel kárá rodiče za sebemenší chybu v jejich výchově.

Učitel → učitel – šikanování, které probíhá v učitelském sboru. Může nastat, když přijde nový mladý učitel do kolektivu starší generace a ta nechce přijmout jeho nové metody nebo naopak, v mladém kolektivu se nachází starší kantor. V tomto případě lze hovořit o mobbingu.

Ředitel → učitel – zde jde o zesměšňování podřízených, kladení zbytečně vysokých nároků, příkazů a zákazů. Jedná se o bossing.

3.2 Stádia šikany

Kolář (2001) popsal pět vývojových stádií onemocnění šikany, jak je uvedeno níže v textu.

První stádium – ostrakismus

„Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod.“ (Kolář, 2001, s. 36)

V každé skupině se najdou jedinci, kteří jsou méně oblíbení, bojácní, málo komunikativní, ti se pak stávají terčem ostrakizujícího chování spolužáků.

Ostrakismus pochází z řečtiny a znamená „střepinový soud“. Ve stádiu ostrakismu jsou charakteristické tyto tři znaky: náhlé zhoršení prospěchu, nesoustředěnost a tendence na-

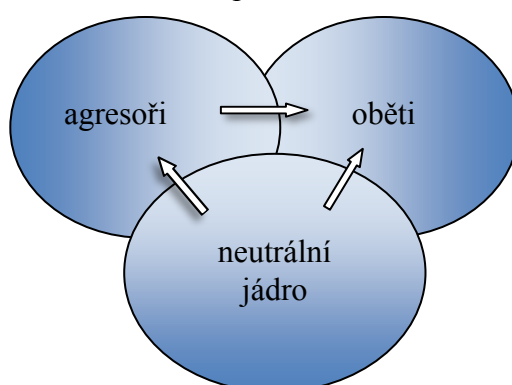
vštěvovat nižší ročníky. Kolektiv třídy se rozdělí na tři skupiny: agresor, neutrální jádro a oběti. Žáci, které řadíme do neutrálního jádra, nesympatizují ani s agresory, ani s oběťmi a mají možnost na ně působit a šikanu ovlivnit respektive zastavit. Tyto vztahy a vliv neutrálního jádra jsme se pokusili znázornit na obrázku 1. Pokud chce učitel zjistit, co se děje ve třídě, je nejlepší obrátit se na tyto žáky.

Ostrakizaci můžeme nazvat také jako psychickou šikanu, kdy jde především o pomluvy, nadávky, manipulaci.

Agresorovi se zvyšuje sebevědomí, začíná mít pocit moci, který se mu líbí a pomalu se na tomto pocitu stává závislým.

Oběť se přestává soustředit, klesá u ní koncentrace, což může vést ke zhoršení prospěchu, reaguje úlekem. Prožívá fázi agrese, začne se bránit-útočit, čímž agresor zvyšuje šikanu.

Obrázek 1: Rozdělení kolektivu třídy a vzájemné působení

Zdroj: vlastní zpracování

Druhé stádium – fyzická agrese a psychická manipulace

Dochází nejen k tvrdší psychické manipulaci, ale také k fyzické agresi. Čím větší je ve třídě napětí, tím více se agresori od něj odreagovávají na oběti. Napětí často způsobené špatným prospěchem, konfliktem s učitelem apod. Agresorům se jejich moc zalíbí a začínají šikanovat pro potěšení. Pokud ve třídě nepanuje kamarádská atmosféra a oběti se nikdo nezastane, agresor začíná ztrácet zábrany. (Kolář, 2001)

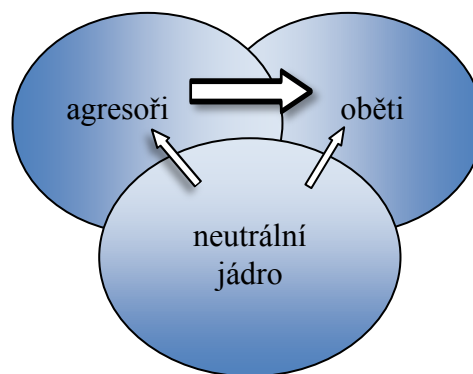
Agresoři se stávají do jisté míry závislí na ubližování. Oběť začíná mít obrovský strach, který často řeší útekem – záškoláctvím, útekem do nemoci (bolesti hlavy, břicha, ranní teploty apod.) Zvýšení tlaku agresorů na oběť znázorňujeme na obrázku 2. Prospěch se výrazně horší, oběť je kritizována a trestána rodiči, které nenapadne pátrat po pravé příčině

zhoršení prospěchu. Pokud se v tomto stádiu k oběti připojí další spolužáci, je možné, že šikana ustane.

Agresoři používají fyzické útoky, ale stále cítí hranice, kam až mohou zajít.

V tomto stádiu se při řešení používá tzv. metoda usmíření pomocí tzv. vrstevnického programu. Tuto metodu může nejlépe provést učitel. Základ spočívá v tom, že hranice chování si utváří sami žáci, což vede k prosociálnímu chování. Od potrestání agresora je možno upustit, jestliže oběť souhlasí. (Martínek, 2009)

Obrázek 2: Zvýšená agrese vůči oběti, šance na zásah kolektivu

Zdroj: vlastní zpracování

Třetí stádium – vytváření jádra

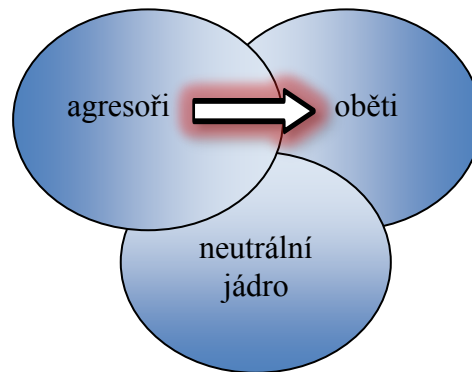
Jádro znamená, že se k agresorovi přidávají další žáci a tato skupina respektuje pouze ty, kteří se přidají na jejich stranu. Ostatní se oběti nezastanou, protože jsou rádi, že skupina nešikanuje právě je. Tuto situaci znázorňujeme na obrázku 3. V tomto stádiu dochází k narušení sociálních vazeb a kolektiv je zasažen šikanou. (Kolář, 2001)

Oběť se dostává do bezvýhodné situace, nemá ve třídě kamaráda, nikdo s ní nekomunikuje, všichni se bojí. Nevěří vůbec nikomu, ovšem nastává změna, nechodí za školu, ale chodí do školy, protože ve škole jsou učitelé, kteří by je mohli ochránit. Často postává o přestávkách na chodbě a snaží se být v „zorném poli“ učitele, ale bojí se mu cokoliv říct. (Martínek, 2009)

Agresor nebo agresoři si vytipují tzv. hlídače, kteří dávají pozor, zda nepřichází vyučující. Agresoři mají pocit neomezené moci a oběť jim slouží k jejich pobavení. Rozehrávají psychologické hry druhého řádu. Oběť je nucena k ponižujícím úkonům a postrádá důvěru

v kohokoliv, neustále sleduje přítomnost učitele, nevidí možnost úniku a může začít myslet na sebevraždu. Ostatní se šikany účastní = nic nedělají, nikomu nic neřeknou, přihlíží.

Obrázek 3: Nátlak agresorů na oběť, ostatní přihlíží, neudělají nic.

Zdroj: vlastní zpracování

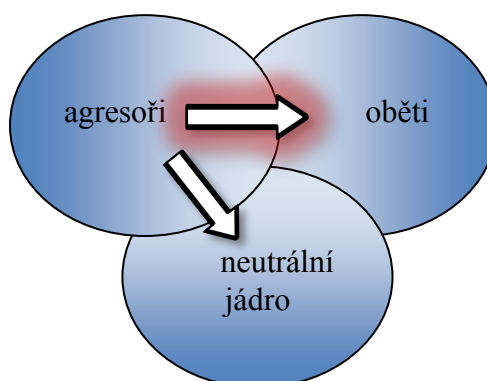
Čtvrté stádium – přijímání norem agresorů

Pozice ve třídě jsou rozděleny, vládne jádro agresorů, ostatní přijímají veškeré jejich normy a málokdo se jim dokáže postavit. Veškeré sociální vazby jsou rozloženy a krutě se začínají k sobě chovat i bezproblémoví žáci. Pro všechny je „normální“, že mají ve třídě oběť. Znakem čtvrtého stádia je, že žáci, kteří původně pouze přihlíželi, se stávají agresory, aktivními nebo pasivními. Začne se používat slovník nadřazenosti a podřazenosti. V tomto stádiu jsou agresori naprosto plně závislí na šikanování, mají radost ze strachu a bolesti oběti, šikanují nejen z radosti, ale také z nudy. Oběť se pomalu smiřuje s tím, že jedni vládnou a druzí se musí podřít. Vliv agresorů, kteří ovlivnili již celou třídu, jsme znázorнили na obrázku 4.

Agresori nemají vůbec žádný soucit s obětí. Oběť může začít být závislá na šikanování a může být ohrožena na zdraví.

Při řešení šikany třetího a čtvrtého stádia není vhodné agresory ale ani oběti přerazovat do jiné třídy. Agresori by si našli jiné oběti a oběť by byla potrestána přerazením. Řeší se metodou vnějšího nátlaku, pokud dojde k ohrožení na zdraví, řeší policie. Je nutná intenzivní terapeutická práce s celou skupinou a především intenzivní psychologická pomoc oběti. (Martínek, 2009)

Obrázek 4: Vládne jádro agresorů, všichni přijímají jeho normy

Zdroj: vlastní zpracování

Páté stádium – naprostá šikana (totalita)

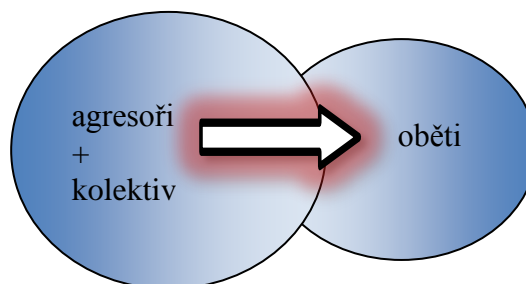
Třída je již pevně rozdělena, na ty, co vládnu a ty, co poslouchají. Učitelovo slovo v tomto stádiu má menší váhu, než slovo agresora. Celou třídu vede agresor/agresoři. Stádium naprosté totality jsme se pokusili znázornit na obrázku 5. U oběti dojde ke změně, naprosto přijala normy, vše, co se děje, je normální a začíná spolupracovat s agresorem, bude ho dokonce i krýt.

Agresoři jsou zcela opojeni vlastní mocí, nejsou schopni často rozeznat hrubost svých útoků, může dojít k ublížení na zdraví. U obětí dochází k rozkladu osobnosti, tzv. Stockholmskému syndromu – ztotožnily se s agresorem, dobrovolně si nechají ubližovat a posluhují agresorovi. Celý kolektiv se aktivně podílí na poškozování oběti. Toto stádium je terapeuticky neřešitelné, jediné možné je rozpuštění celého kolektivu. Agresoři by měli být bezpodmínečně potrestáni, oběti se musí dostat terapeutické pomoci psychologa a psychiatra.

Pokud dojde ve škole až k pátému stádiu šikany, jedná se o zřejmé pochybení školy.

Znalost vývojových stádií je důležitá pro pochopení rozložení vztahů ve třídě. Pro pochopení, jak funguje dynamika ve třídě, je nutné vědět nejen o vnějších projevech, ale důležité jsou také projevy vnitřní. Podle těchto znalostí stanovíme správnou diagnostiku a následně aplikujeme vhodnou terapeutickou metodu. (Kolář, 2001, Martínek, 2009)

Obrázek 5: Celou třídu vedou agresori (jádro), jsou přijaty jejich veškeré normy

Zdroj: vlastní zpracování

3.3 Důsledky šikany pro agresory

Závažným důsledkem pro agresora, ale i pro oběť je tzv. zafixování zkušeností s rizikem kriminální budoucnosti. Pokud v dětství zamezíme jejich agresivnímu chování, snížíme tím riziko jejich konfliktů se zákonem. (Bendl, 2003)

Podobně jsou na tom také děti, které byly pouze účastníky šikany. Mají zakotveno, že dodržování morálních pravidel a norem není nutné, že se pravidla mohou měnit, když se někomu líbí. Sami je pak nedodržují, a pokud se dostanou do situace, kdy se porušuje zákon, budou jen přihlížet a nic proti tomu neudělají. (Kolář, 2001)

3.4 Důsledky šikany pro oběti

Šikanování způsobuje poškození nejen fyzické, ale především psychické. Jestliže v dětském věku je vystaveno takovému psychickému tlaku, zcela jistě to zanechá velký šrám na psychice dítěte. A nejen na psychice dítěte, ale také na psychice rodičů. Dozvědět se, že dítě je šikanováno, co všechno se mu děje, co musí snášet, jak se s ním zachází, to je pro rodiče velmi náhlý obrovský stres.

Míra následků a poškození závisí na velikosti tlaku, kterému bylo dítě vystaveno a také dlouhodobosti vystavení šikaně. Někdy se zdá, že se oběť rychle zotavila, ale stačí nějaká zátěž ve vztazích a rána se opět otevře, oběť prožívá deprese, může se psychicky zhroutit, to vše je následek dřívějšího prožitého psychického traumatu. Někdy se stává, přeřadíme-li dítě na jinou školu, že se opět stane obětí šikany. Jako by přitahovalo agresory. Všechno to neštěstí se může opakovat znovu.

Pokud je oběť vystavena dlouhodobému bolestivému emočnímu tlaku a tzv. subtilnímu násilí, jako je izolace, zesměšňování, ponižování, nadávání apod., dochází pozvolna a nevyhnutelně k narušení osobnostního vývoje. Uvědomované i neuvědomované prožívání bolesti vede dříve nebo později k přetížení adaptačních mechanismů. Dojde k vyčerpání nervové soustavy a objeví se neuróza nebo psychosomatické potíže. (Martínek, 2009)

Oběti pokročilého stádia šikany (čtvrtého a pátého stádia) mívají následky velmi závažné, které se dotýkají celé osobnosti člověka a často mívají celoživotní charakter.

3.5 Častá místa, kde k šikaně dochází

Nejčastěji je to třída, ve které děti tráví většinu času. Jak upozorňuje Martínek (2009), je nutné dát si pozor na tzv. super tiché třídy. Pokud zde dochází k šikaně, agresor si najme hlídače, který dává pozor, zda někdo nepřichází. Pak je prostor pro šikanu oběti.

Dále to jsou toalety, kde může docházet k útokům na oběť. Učitel vykonávající dozor by měl kontrolovat i toto místo, popřípadě upozornit, že místo je sledováno, kdo vchází a jaký je zde pohyb.

Třetím nebezpečným místem pro šikanu jsou tělocvičny. Nejen z bezpečnostních důvodů, ale také pro předcházení šikaně by se děti neměly samotné dostat do tělocvičny.

Dále to jsou šatny, kde mimo útoků může docházet k poškozování osobních věcí oběti.

Útoky na oběť se mohou vyskytnout také v jídelně, kde může být oběti odcizováno jídlo nebo znehodnocováno.

V každé škole se najdou tzv. skrytá místa, která mají velmi dobře zmapovány agresori, pro dospělé bývají tato místa nepovšimnuta. Jsou to různá zákoutí, prostory pod schodištěm, na půdě apod.

V neposlední řadě to jsou ostatní místa školy jako školní hřiště, dílny, školní pozemek. Zde také nese škola odpovědnost za případnou šikanu.

Rizikovým místem se stávají pokoje na školních výletech a lyžařském výcviku.

Pokud k šikaně dochází na cestě ze školy, v autobuse, je nutné se obrátit na Policii ČR nebo na příslušný odbor sociálních věcí. Řešení šikany mimo budovu a pozemek školy není v její kompetenci. Přesto je dobré na tuto skutečnost upozornit, protože děje-li se něco takového mimo školu, je pravděpodobné, že se podobné věci dějí také ve škole. (Martínek, 2009)

3.6 Typologie agresora

Setkáváme se podle Koláře (2001) se třemi typy agresorů:

První typ - hrubý, impulsivní, primitivní, který má kázeňské problémy, často neuznává autoritu, může být součástí patry páchající trestnou činností. Ublíží tvrdě a nelítostně, zastrašuje a vyžaduje naprostou poslušnost. Často se v rodině vyskytuje agrese a brutalita rodičů, kdy dítě napodobuje domácí scénář.

Druhý typ - slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, často příliš úzkostný, který může mít sadistické sklony se sexuálním podtextem. K cílenému a rafinovanému násilí a mučení přistupuje v tajnosti, beze svědků. V rodině je na něj často uplatňována příliš důsledná a náročná výchova připomínající vojenský dril, kde chybí přítomnost lásky.

Třetí typ – tzv. „srandista“, je optimistický, dobrodružný, sebevědomý, výmluvný, často oblíbený a vlivný. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních. V rodině je možná absence duchovních a mravních hodnot.

Na chování dětí má obrovský vliv rodina. Rodiče agresorů se mohou sami agresivně chovat nebo být tolerantní k agresivnímu chování. Užívají ve výchově tělesné tresty. Problémy a spory řeší násilným způsobem. Šikanujícím dětem často chybí citové zázemí v rodině, projevují známky citové deprivace a subdeprivace. (Bendl, 2003)

Dítě dokáže velmi poškodit nedostatek citu, zájmu, lhostejnost, ponižování až nepřátelství ze strany rodiče a k tomu další psychické a fyzické násilí jako tělesné tresty, nadávky a celkové ponižování. (Říčan, 1995)

3.7 Typologie oběti

Popsat, kdo se může stát obětí, je velmi obtížné, lze říct, že obětí se může stát prakticky kterékoliv dítě. Záleží na souhře spousty faktorů. Je ale možné označit tzv. typické oběti. Tyto děti už na první pohled vypadají **bojácně a ustrašeně**. Při zátěžových situacích propadají panice, úzkosti, strachu, což agresori velmi rychle vycítí. Obětí se může stát dítě také fyzicky zdatné, ale psychicky bezbranné. Oběť lze charakterizovat jako nějakým způsobem oslabenou, ať už fyzicky nebo psychicky. Mezi **fyzicky slabé** stránky můžeme řadit: fyzickou sílu, tělesnou neobratnost, obezitu, nízký vzrůst. K **psychickým hendikepům** lze řadit: ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou, specifické poruchy učení, mentální slabost, psychická nestabilita apod. Šikanovány mohou být děti jakkoliv **odlišné** i premian-

ti třídy, kteří plní veškeré pokyny učitelů (šprti) nebo děti odlišné barvou pleti. (Kolář, 2001)

U některých obětí je zaznamenán hyperprotektivní přístup matky (nadměrná ochrana a péče). Také buď chybějící otec anebo submisivní otec a příliš dominantní matka.

Často, jak uvádí Martínek (2009), se objevují oběti z řad **dětí učitelů** i ve třídě, kde rodič učí. Je k tomu více důvodů, učitel jako rodič je často na své dítě přísnější a také kolegové „hlásí“ každý menší prohřešek. Dále pak ostatní děti mají pocit, že učitelské dítě má určité přednosti a výhody oproti ostatním.

3.8 Varovné signály přítomnosti šikany pro učitele

Skryté volání o pomoc lze monitorovat podle projevů šikanovaného:

- žák vchází do třídy až s učitelem, o přestávkách postává u kabinetu nebo na chodbě, kde se nachází v zorném poli některého učitele, vždy chodí všude jako poslední
- dítě je osamocené, nemá kamaráda a s nikým se nebaví
- dítě bývá stísněné, má špatnou náladu, nešťastné a ustrašené
- má nadměrnou omluvenou, někdy i neomluvenou absenci, vyhýbá se tělocviku
- zhoršuje se prospěch a to náhle, ve vyučování se nedokáže soustředit.

Projevy subtilního násilí a manipulace mohou být následující:

- dítě je ostatními spolužáky přehlíženo, odmítáno a izolováno
- bývá ostatními okřikováno a dostává příkazy, kterým se snaží vyhovět. Je zde znatelná nerovnoprávnost
- spolužáci mu schovávají a ničí pomůcky, oblečení, obuv, neustále si z něj tropí legraci
- dítě je ponižováno a zesměšňováno, při neúspěchu se mu celá třída směje
- dobrovolně dává spolužákům svačiny, peníze, pomůcky
- je strkán, pošťuchován, pohlavkován, což je jednostranné.

Každý pedagog by měl varovné signály šikany znát, měl by mít na paměti, že šikana je opravdu skrytá a každým i nepřímým signálem by se měl podrobněji zabývat a pátrat po dalších možných znacích. (Kolář, 2001)

3.9 Varovné signály přítomnosti šikany pro rodiče

Existují signály, kterých by si rodiče měli pečlivě všímat, protože může jít o signály přítomné šikany. Důležité je, aby rodiče byli s těmito varovnými signály seznámeni:

- u dítěte doma se neobjevuje žádný kamarád nebo spolužák, ani ono k nikomu domů nechodí
- dítě tráví volný čas samo, nemá kamaráda
- nechce jít ráno do školy, svůj odchod odkládá, může předstírat nemoc – bolest hlavy, břicha, zvrací...
- dítě prosí o odvoz do školy a ze školy autem, nechodí jednou cestou domů
- chodí ze školy hladové (berou mu peníze a svačinu)
- špatně usíná, neklidně spí, křičí ze spaní apod.
- zhoršení prospěchu, nezájem o učení, nesoustředí se
- doma je dítě smutné, výkyvy nálad, nic ho nebaví, vyhýbá se hovoru, co bylo ve škole
- nápadně často se mu ztrácí věci či peníze
- je nezvykle agresivní k sourozencům nebo i k rodičům
- je často zraněné – modřiny, škrábance, které neumí vysvětlit
- mluví negativně o svém životě a může se pokusit o suicidium. (Říčan, Janošová, 2010)

3.10 Rozdílné vyšetřování šikany

Ještě před samotným vyšetřováním je důležité odhadnout, o jaké stádium šikanování se jedná. Počáteční a pokročilé stádium vyžadují jinou náročnost a jiný přístup. Kolář (2001, s. 110) zredukoval dva základní stupně vyšetřování šikany:

Počáteční stupeň – zde zahrnuje první, druhý a třetí stupeň šikany, kdy normy a hodnoty nejsou přijaty celou skupinou.

Pokročilý stupeň – zahrnuje čtvrtý a pátý stupeň, kdy normy a hodnoty jsou přijaty většinou nebo celou skupinou.

Charakteristické projevy pro počáteční a pokročilý stupeň šikany uvádíme v tabulce č. 1.

Tabulka 1: Rysy chování, spolupráce, vztahy a celková atmosféra charakterizující stádia negativního vývoje skupiny

	Počáteční stádium	Pokročilé stádium
Jak se oběti chovají a jak odpovídají	Poměrně otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.	Ustrašenost, nechťejí prozradit, kdo jim ublížil. Někdy zdůvodňují své zranění bizarním způsobem.
Jak svědkové spolupracují?	Vyjadřují nesouhlas se šikánováním a bez většího strachu vypovídají.	Odmítají vypovídat, tvrdí, že nic neviděli a neslyšeli. Občas přiznávají, že nesmí nic říct, protože by měli peklo. Případné výpovědi působí podezřele.
Jak se svědkové vztahují k podezřelým agresorům?	Násilí nepopírají a vyjadřují proti němu své výhrady.	Násilí bagatelizují nebo ho popírají.
Jak se o konkrétním násilí vyjadřují ostatní členové skupiny?	Projevují soucit s obětí a porozumění, ubližování silných slabším.	Oběť je kritizována a znevažována. Často je obviněna, že si to vlastně způsobila sama.
Jak se členové skupiny vztahují k trpící nebo zraněné oběti?	Agresori nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně, ale diferencovaně, jejich okolí se to nebojí vyjádřit.	Oceňují, chválí a brání agresory, případně pro ně hledají polehčující okolnosti.
Jaká je atmosféra ve skupině?	Malá soudržnost, nespolečenská, omezená, „pokulhávající“ svoboda projevu a názoru. Atmosféra je však ještě „živá“.	Těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody. „Špatně se tu dýchá“.

(Zdroj: Kolář, 2001)

Mimo rozdílů v chování a vztazích ve skupině je nutné posuzovat také závažnost těchto činů a jejich četnost. Dále je důležitá délka trvání šikánování. Velmi orientačně lze naznačit, že pokud šikana trvá déle jak 3 měsíce, mohlo by jít o pokročilé šikánování. V neposlední řadě sledujeme počet obětí a počet agresorů. Lze předpokládat, pokud je větší počet obětí a větší počet agresorů, že ve skupině již převládaly normy – tedy pokročilé stádium šikany. (Kolář, 2001)

3.10.1 Doporučené postupy pro vyšetřování šikany

Podle Koláře (2001) je možné uplatnit dva typy strategií podle úrovně cílů a rozsahu vyšetřování na vnější a lokální (strategie první pomoci) a druhý vnitřní a globální. Důležité je zabránit prozrazení, kdo o šikaně informoval a při vyšetřování, aby se nedozvěděla oběť, agresor ani svědek, co kdo řekl.

Strategie první pomoci

1. Rozhovor s informátory a oběťmi

2. Nalezení vhodných svědků
3. Individuální rozhovory se svědky, někdy i konfrontační rozhovory, ale pouze se svědky, nikdy nesmí dojít ke konfrontaci oběti a agresora
4. Zajištění ochrany obětem
5. Rozhovor s agresory případně konfrontace rozhovorů mezi nimi

Při vyšetřování je nutné dodržet všech pět uvedených kroků, ovšem zajištění ochrany obětem lze dle závažnosti posouvat, někdy to může být nezbytný první krok.

Všechny rozhovory je nutné pečlivě zaznamenat, měli bychom získat odpovědi, kdo a kolik je obětí, kdo a kolik je agresorů. Co a kde se konkrétním obětem stalo, kdy se to stalo, k jak závažným činům došlo a jak dlouho šikanování trvalo.

U počátečního stupně šikany se používá moment překvapení s úmyslem vyšetřovaného zaskočit. Je možné postupně promluvit se všemi žáky, aby nebylo jasné, kdo co řekl, vhodné je použít také speciální sociometrické šetření.

K vyšetřování pokročilého stupně šikany je třeba odborných postupů. Lze předpokládat, že téměř všichni budou lhát či zapírat nebo podávat křivé výpovědi. Používají se speciální diagnostické metody a je možné použít také metody z kriminalistického výslechu.

3.10.2 Doporučené postupy při vyšetřování pro rodiče obětí šikany

Pro rodiče je zpráva o šikanování jejich dítěte velkým šokem. Prvořadým úkolem je poskytnout dítěti podporu, ochranu a ujistit dítě o jejich důvěře, o tom, že od nich může počítat s pomocí. Jak uvádí Říčan a Janošová (2010), je nutné, aby rodiče zachovali klid a pečlivě zvážili a naplánovali další postup:

- V klidu a trpělivě dítě vyslechněte do detailů, co se přesně dělo
- Vše si pečlivě zapište a uspořádejte, v případě fyzických útoků a vzniklých následků v podobě modřin a škrábanců vyfotografujte a zvažte návštěvu lékaře, od něj si vyžádejte stručnou zprávu.
- Zvažte, zda dítě poslat druhý den do školy. Je možné dítě nechat doma, než se ujistíte, že ve škole mu bude zajištěna ochrana a bezpečí.

- Pokud škola o šikaně ještě neví, je nutné informovat třídního učitele a ředitele školy. Pokud si nejste jisti, zda takové jednání zvládnete, požádejte někoho dalšího, kdo vám pomůže jednat pohotově a energicky a podpoří vás.
- Předajte třídnímu učiteli či řediteli školy všechny informace, které jste získali od dítěte a požadujte informace o dalších postupech ze strany školy. Buďte připraveni na spolupráci, máte právo na informace, především jakým způsobem bude zajištěna bezpečnost dítěte do doby, než se situace vyšetří.
- Pokud si nejste jisti, že vedení školy ví, jak situaci řešit, obraťte se na pedagogicko psychologickou poradnu, středisko výchovné péče nebo na psychologa v místě bydliště.
- Není-li škola schopna a ochotna pomoci k nápravě a řešení šikany, je možné podat stížnost školnímu inspektorovi nebo nadřízeným orgánům včetně ministerstva školství či soudu.
- Pokud škola selže, a ze závažných důvodů máte strach o zdraví, v horším případě o život dítěte, máte možnost podat na polici i trestní oznámení na agresory a v případě selhání školy i na školu, která má za povinnost zajistit bezpečnost svých žáků.

3.11 PREVENCE ŠIKANY

Prevence představuje širokou škálu opatření zaměřených především na předcházení vzniku šikany, ale také její zastavení a řešení v jednotlivých stádiích. U této problematiky lze hovořit o prevenci primární a sekundární.

3.11.1 Primární prevence

Všeobecně představuje aktivity tam, kde k šikanování zatím nedošlo, tedy pro předcházení daného jevu.

Jde o informovanost pedagogů, rodičů, dětí a veřejnosti. Mezi preventivní aktivity na škole lze zařadit pěstování zdravého sebevědomí, samostatnosti a vytváření otevřených, přátelských a bezpečných vztahů ve třídě. (Bendl, 2003)

3.11.2 Sekundární prevence

Sekundární prevencí rozumíme opatření tam, kde se už šikana objevila a je nutná náprava, aby už k šikanování nedocházelo.

Důležitá je včasná diagnostika, bezodkladné vyšetření šikany a další opatření jako ochrana oběti a rozhovory se svědky, agresory, oběťmi i rodiči. Další kroky představují výchovné práce s agresory, jako jsou postihy, tlumení agresivity, výcvik sociálních dovedností apod. (Bendl, 2003)

Za součást prevence šikany považuje Pavel Říčan (1995) podporu učitelovy autority. Autorita učitele a školy je nutná pro to, aby škola řádně naplnila své poslání a dovedla se zdárně vypořádat s nežádoucími jevy.

V současné době nelze hovořit o terciární prevenci, co se týká oblasti šikanování, ale je nutné s ní v budoucnu počítat. Například využití speciálních pracovišť, které by měly možnost pracovat s agresory celý den, počítat také s odbornou dlouhodobou péčí pro oběti. (Bendl, 2003)

3.11.3 Prevence ze strany rodičů

Prevenci vytváří nejen škola, ale je důležitá také v rodině, rodina tvoří primární skupinu dítěte, rodina je mu nejbližší.

Základem výchovy v rodině je vytvoření hodnotového žebříčku dítěte, kde by neměla chybět vzájemná solidarita a ochrana slabých. Rodiče by se měli snažit rozumět vlastním dětem a vybudovat vzájemnou důvěru, aby se uměly svěřit se svými problémy. Rodiče by se měli seznámit se základními znaky šikany a pečlivě sledovat možné příznaky. Důležitá je také spolupráce se školou, podpora autority učitele a vytváření vzájemné důvěry. Pokud je dítě šikanováno, okamžitě jednat a hlavně mu zajistit bezpečí. (Říčan, Janošová, 2010)

3.11.4 Preventivní programy

Základní typy preventivních programů používaných v praxi popsal Gabrhelík (2010) Důležitá je efektivita používaných programů, pokud se používají samostatně, tato efektivita se snižuje, proto je doporučováno komplexní používání. Tyto programy rozdělujeme na programy zaměřené na rozvoj životních dovedností a programy zaměřené na intrapersonální rozvoj.

1. Programy zaměřené na rozvoj životních dovedností

- Programy orientující se na rozhodovací schopnosti - jde o nácvik dovedností správně se rozhodnout v rizikových situacích, jak poznat problém, zapojit kritické myšlení apod. Programy mohou být formou přednášek, diskusí, hraní rolí nebo úkolů.
- Programy orientované na zvládnutí úzkosti a stresu - cílem programů je naučit se vypořádat s úzkostí a jak zvládat stresové situace. Používají se techniky nácviku dovedností, diskusní formy práce a také tištěné materiály s otázkami a cvičeními.
- Programy orientované na rozvoj sociálních dovedností - cílem je rozvoj sociálních, komunikačních a interpersonálních dovedností, schopnost rozeznat a řešit konflikty. Jsou zde nacvičovány asertivní postoje a schopnost komunikovat. Používá se metoda hraní rolí a diskuze.
- programy orientované na nácvik dovedností odolávat tlaku - cílem je vybavit cílovou skupinu dovednostmi rozpoznat nátlak k rizikovému chování ze strany vrstevníků i médií (xenofobní projevy apod.) Používají různé aktivity, např. instruktážní filmy, diskuze apod.

2. Programy zaměřené na intrapersonální rozvoj

- Programy orientované na uvědomování si hodnot - jde o uvědomění si vlastní hodnoty a přijetí následků svého chování a také orientaci na pozitivní hodnoty. Používají se aktivity skupinové diskuze a tištěné materiály s otázkami a cvičeními.
- Programy orientované na stanovení cílů - jsou podporovány zdravé postoje a cílem je naučit se dovednostem, které jsou důležité pro stanovení cílů a priorit a pro jejich dosažení. Používají se instruktážní techniky a cvičebnice.
- Programy orientované na budování pozitivního sebehodnocení - cílem je rozvíjet pozitivní a zdravé sebehodnocení a sebeúctu, zároveň také přijetí neúspěchu a poučení se z něj. Pozitivní sebehodnocení snižuje pravděpodobnost rizikového chování, např. účasti na šikaně. Jde o diskuze a práce se cvičebnicemi.
- Programy zaměřené na stanovení norem - tento program vychází z toho, že děti a mladiství mají mylné představy o rizikovém chování, často jde o argumentaci: "všichni kamarádi kouří, tak proč já bych nemohl nebo rodiče kouří a nic jim není..."
- Programy informativní - jsou zaměřeny na informování o dopadech rizikového chování a zvýšení znalosti o dané problematice. Programy se realizují jako běžná forma výuky, promítání filmů a videopořadů, diskuze a besedy.
- Vrstevnické programy - nazývají se také peer programy, jde o zapojení vrstevníků, kteří hrají roli poučeného člověka, který má stejné postavení jako cílová skupina.

- Programy pro rodiče - tato skupina programů patří mezi náročné, protože rodiče často vykazují jen malou motivovanost. Používá se forma edukativních materiálů - příručky apod. Na internetových stránkách <http://www.odrogach.cz> je přístupný vzdělávací program pro rodiče Prevention-Smart Parents, který vytvořilo občanské sdružení Sananin ve spolupráci s Centrem adiktologie.

Program proti šikanování

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR, jak uvádí na svých internetových stránkách www.msmt.cz, realizovalo ve školním roce 2001/2002 a 2002/2003 projekt nazvaný Specifický Program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Projekt odborně vedl Michal Kolář.

Jde o preventivní zaměření primární i sekundární, kdy učitelé pracují na předcházení vzniku šikany.

Byly vybrány dvě městské školy, které byly velmi podobné, měly stejný počet tříd, stejný poměr pedagogů mužů a žen, srovnatelné počty žáků ve třídách. Jedna ze škol byla již několik let zapojena v programu Zdravá škola. Účinnost programu byla ověřována dotazníkovým šetřením, kdy respondenty byli žáci druhého stupně, celkem 329 respondentů (169 z experimentální školy a 160 z kontrolní školy)

Výsledky ukázaly, že už po čtyřech měsících od zavedení speciálního preventivního programu v experimentální škole, došlo k poklesu výskytu šikany o 42,5 %. Pokud ve třídách pracovali členové užšího týmu, bylo snížení šikany ještě významnější a to o 50 až 85 %.

Dotazníkovým šetřením byla zkoumána také účinnost vzdělávání pedagogů, kdy po absolvování modulového vzdělávání se zvýšila účinnost a správnost postupu řešení šikany z 5 na 82 %. Co se týkalo druhé kontrolní školy, kde tento program zaveden nebyl, nebyly zaznamenány žádné významné změny, výskyt šikany se naopak mírně zvýšil o 5 %.

Program je orientován na vzdělávání a supervize, společný postup při řešení šikany, užší realizační tým, zmapování situace a motivace učitelů pro uměnu, preventivní aktivity ve třídách, prevence ve výukových hodinách, ve školním životě i mimo něj, ochranný režim, spolupráce školy s rodiči, spolupráce se specializovanými institucemi, školní poradenské služby i spolupráce a dobré vztahy se školami v okolí. (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolni-program-proti-sikanovani-sikana>, [cit. 29.1.2011])

4 PŘEHLED VÝSKYTU SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ VE ŠKOLÁCH A ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH VE ZLÍNSKÉM KRAJI.

Odbor školství, mládeže a sportu krajského úřadu Zlínského kraje provádí již od školního roku 2006/2007 mapování výskytu sociálně patologických jevů ve školách a školských zařízeních na území kraje. Každý rok jsou osloveny základní školy úplné, základní školy neúplné, střední školy, vyšší odborné školy, dětské domovy a speciální školy. V dotazníku školy uvádí okres, typ školy (ZŠ, SŠ apod.) a informace o sociálně patologických jevech.

Jedná se o toto rozdělení:

Kouření, alkohol, drogy, šikana, záškoláctví, kriminalita, gamblerství, rasismus, vulgarismus, a jiné sociálně patologické jevy. U těchto patologických jevů měli zástupci škol vyplnit reálná zjištění, podezření a počet řešení školou. (<http://www.zkola.cz/zkedu/vyhledavani.aspx?search=rizikov%E9+chov%E1n%ED>, [cit. 3.1.2011])

Výsledky šetření v jednotlivých letech

Školní rok 2006/2007

Ve školním roce 2006/2007 poprvé oslovila krajská metodička prevence základní školy a školská zařízení s žádostí o vyplnění dotazníku týkajícího se evidence sociálně patologických jevů ve škole a školském zařízení. Byly osloveny základní školy úplné, základní školy neúplné, střední školy, vyšší odborné školy, speciální školy a dětské domovy. Všechna tato zařízení se nacházejí na území Zlínského kraje.

Ve školním roce 2006/2007 se vrátilo celkem 184 dotazníků, kdy odpovědělo 62 % z dotázaných škol.

Zjištění, co se týká šikany: školy uvedly, že šikana byla reálně zjištěna v 309 případech, což představuje 1,7 případů šikany na jednu školu, podezření na šikanu v 243 případech, což je 1.3 případu na školu a škola řešila 253 případů.

Školní rok 2007/2008

Ve školním roce 2007/2008 byly opět osloveny základní školy úplné, základní školy neúplné, střední školy, vyšší odborné školy, speciální školy a dětské domovy s žádostí o vyplnění dotazníku týkající se evidence sociálně patologických jevů. Byly zadány dotazy na

území školy (okres), typ školy, konkrétní údaje o sociálně patologických jevech a nově také na počet žáků školy.

Ve školním roce 2007/2008 se vrátilo celkem 207 dotazníků z oslovených škol, kdy návratnost představovala 66 %. Počet žáků oslovených škol byl 11 222.

Zjištění, co se týká šikany: reálně byla zjištěna šikana v 494 případech, což představuje 2,3 případy na jednu školu, podezření se zvýšilo na 981, což je 4,7 podezření na 1 školu, počet řešení školou byl v 508 případech.

Školní rok 2008/2009

Ve školním roce 2007/2008 byly opět osloveny základní školy úplné, základní školy neúplné, střední školy, vyšší odborné školy, speciální školy a dětské domovy s žádostí o vyplnění dotazníku týkající se evidence sociálně patologických jevů

Ve školním roce 2008/2009 bylo osloveno 312 škol, vrátilo se celkem 212 dotazníků, což představuje 68 % návratnost. Počet žáků oslovených škol byl celkem 51 478.

Zjištění týkající se šikany: reálné zjištění šikany bylo v 439 případech, což představuje 2,1 případu šikany na jednu školu, podezření měli v 695 případech, což je na jednu školu 3,3 případu, počet řešení školou byl v 482 případech.

Školní rok 2009/2010

Ve školním roce 2007/2008 byly opět osloveny základní školy úplné, základní školy neúplné, střední školy, vyšší odborné školy, speciální školy a dětské domovy s žádostí o vyplnění dotazníku týkající se evidence sociálně patologických jevů. Byl použit stejný dotazník, jako v předcházejících letech.

Ve školním roce 2009/2010 se v rámci průzkumu vrátilo 183 dotazníků. Počet žáků v oslovených školách byl 42 470.

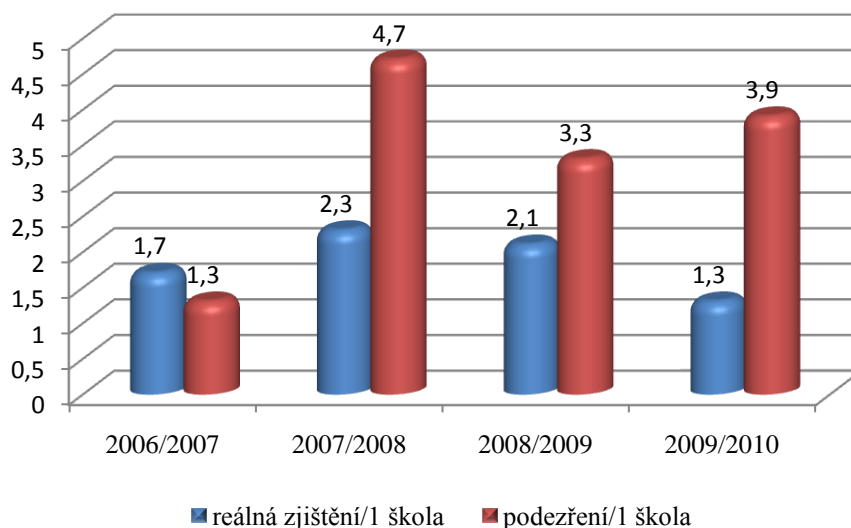
Zjištění šikany v oslovených školách: reálná zjištění se týkala 245 případů, což představuje 1,3 případů na jednu školu, podezření v 709 případech, kdy na jednu školu připadá dalších 3,9 podezření na školu a počet řešení školou představoval 402 případů.

Závěr:

Ve školním roce 2006/2007 bylo reálně zjištěno 1,7 případů šikany na jednu školu, podezření představovalo hodnotu 1,3 na jednu školu. V následujících letech 2007-2009 se výskyt případů šikany zvýšil, ve školním roce 2007/2008 na 2,3 případů na jednu školu,

ovšem další podezření na výskyt šikany bylo dalších 4,7 případů na školu. V roce 2009/2010 byl výskyt šikany na jednu školu nejnižší za sledované období 1,3 případu na školu. Nicméně podezření na šikanu představuje hodnotu 3,9 případů na jednu školu, což znázorňuje obrázek 6.

Obrázek 6: Výskyt šikany ve školách Zlínského kraje v letech 2006 – 2010

Zdroj: <http://www.zkola.cz/zkedu/vyhledavani.aspx?search=rizikov%E9+chov%E1n%ED>,
[cit. 3. 1. 2011].

5 ŠETŘENÍ VÝSKYTU ŠIKANY V ROCE 2005 V RÁMCI PROJEKTU MINIMALIZACE ŠIKANY

Výzkum proběhl v rámci projektu Minimalizace šikany, který byl realizován v letech 2005-2007 a byl iniciován a financován Nadací O2. Hlavním garantem projektu byl PhDr. Michal Kolář. Projektu se zúčastnilo celkem 17 škol z České republiky.

Na počátku realizace projektu proběhl výzkum formou dotazníkového šetření, kterého se účastnilo celkem 1 358 žáků.

Výsledkem výzkumu bylo níže uvedené zjištění:

- více jak 44 % žáků se stalo svědky šikany
- 40 % žáků bylo šikanováno
- 21 % dětí je šikanováno denně
- nejméně každý desátý žák je šikanován fyzicky
- jeden agresor je v 34 % případů, dva agresori ve 24 % případů
- chlapci šikanují v 68 % případů, dívky ve 20 % případů
- pomoc ve 25 % poskytl třídní učitel, stejně tak ve 25 % pomoc poskytli kamarádi
- rodiče pomohli dítěti ve 12 %
- ve 21 % případů nepomohl nikdo
- 45 % žáků se nejčastěji svěruje kamarádům, 39 % se svěruje rodičům.
(<http://www.minimalizacesikany.cz/informace-o-projektu-mis/108-projekt-2005-2007>, [cit. 29. 12. 2010])

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 INFORMACE O VÝZKUMU

Výzkum je zaměřen na rodiče dětí, které navštěvují základní školu. Pro výzkum jsme zvolili území Zlínského kraje.

6.1 Cíl výzkumu

Cílem této bakalářské práce bylo pomocí dotazníkového šetření zjistit postoj rodičů k problematice šikanování na základní škole. Zjistit, zda se rodiče cíleně zabývají podrobnostmi vztahujícími se k tomuto sociálně nežádoucímu jevu či veškerou aktivitu přenechávají škole. Podružným cílem bylo zjistit postoj, vztah a důvěru rodičů ke škole, co se týká dané problematiky, vzájemnou komunikaci mezi rodiči a školou a rodiči a jejich dětmi.

6.2 Použitá výzkumná metoda

Použili jsme aplikovaný kvantitativní výzkum, dotazníkové šetření. Metoda byla zvolena z důvodu potřeby zjištění informací od co největšího počtu respondentů. Dalším důvodem byla také anonymita, kterou tato forma umožňuje.

Základním souborem jsou rodiče dětí, které navštěvují základní školy ve Zlínském kraji. Byl použit náhodný výběr.

Analýzy dat – účelem analýzy dat je srozumitelně a přehledně interpretovat získaná data. U uzavřených a polootevřených otázek jsme použili zobrazení grafické, příp. tabulky. Otevřené otázky byly zpracovány a vyhodnoceny metodou kódování neboli kategorizací nashromážděných dat z dotazníků. Vyhodnotili jsme shodné charakteristiky do kategorií, uspořádali je a interpretovali získané informace.

6.2.1 Předpoklady dotazníkového šetření

Stanovili jsme tyto předpoklady:

- P1: Naším předpokladem je, že rodiče se o problematiku šikanování aktivně zajímají.
- P2: Předpokládáme, že minimálně 40 % rodičů se setkalo se šikanou v průběhu docházky jejich dítěte do školy.
- P3: Naším předpokladem je, že polovina rodičů je přesvědčena, že by poznala, kdyby bylo jejich dítě obětí šikany.
- P4: Předpokládáme, že 50 % rodičů důvěřuje škole v řešení šikany.
- P5: Předpokládáme, že mezi rodinou a školou probíhá vzájemná komunikace.
- P6: Předpokládáme, že 90 % rodičů se aktivně zajímá o dění ve škole.

Ad 1: Tento předpoklad nám potvrdí či vyvrátí v dotazníku otázka č. 4, 18, 19, 20.

Ad 2: Pro ověření předpokladu nám poslouží odpovědi otázky č. 13, 14.

Ad 3: K potvrzení či vyvrácení tohoto předpokladu dojde po vyhodnocení otázky č. 5.

Ad 4: Tento předpoklad nám potvrdí či vyvrátí odpovědi na otázku č. 6, 7, 16, 17.

Ad 5: Předpoklad potvrdí či vyvrátí otázky č. 10, 11 a 12.

Ad 6: Pro ověření předpokladu využijeme odpovědi otázek č. 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 a 30.

Vymezení základních pojmů

Šikana – pro účely tohoto výzkumu se šikanou rozumí úmyslné, opakované týrání spolužáka či spolužáků s použitím agrese a manipulace, kdy žák dané obtěžování a týrání vnímá negativně.

Agresor – pro účely výzkumu chápeme agresora jako jedince, který je mocensky významný, nějakým způsobem zneužívá a ubližuje spolužákovi či spolužákům.

Oběť – pro účely práce rozumíme obětí jedince, který je nucen spolužákem či spolužáky snášet urážky, posměšky či fyzické útoky.

6.2.2 Dotazník

Dotazník obsahuje celkem 31 otázek. Byly zde použity otázky uzavřené, polootevřené i otevřené a také otázky škálové. Respondenti byli v úvodu požádáni o zakroužkování, případně doplnění odpovědi, u elektronických dotazníků byla možnost zatržení políčka či slovní vypsání odpovědi. U některých otázek bylo možné zvolit více odpovědí.

Typy otázek:

Otázky uzavřené: 1, 4, 5, 6, 7, 9, 13, 14, 16, 17, 20, 31

Otázky polootevřené: 8, 10, 11, 12, 15, 19, 21

Otázky otevřené: 2, 3, 18, 22, 23

Otázky škálové: 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30

Otázky v dotazníku:

Volbě otázek byla věnována vysoká důležitost, pokud jsou otázky správně zvoleny, je vysoká pravděpodobnost, že budou správně pochopeny respondentem a získáme relevantní údaje.

Otázky č. 8, 16, 17, 19 byly použity z průzkumu, který prováděla Petříková v roce 2003. Její výzkum byl prezentován na I. celostátní konferenci školní šikanování.

Při formulaci otázek v dotazníku jsme se snažili uvést, co nás u konkrétního dotazu zajímá, jaké informace bychom chtěli získat. U každé otázky uvádíme důvod formulace:

Otázka č. 1: Pohlaví

Otázka slouží k přiblížení informací o respondentech.

Otázka č. 2: Počet dětí

Otázka také slouží pro přiblížení informace o respondentech.

Otázka č. 3: Co si představujete pod pojmem šikana?

U této otázky nás zajímá, zda rodiče mají základní informace o šikaně, zda dovedou dostatečně pojem šikana definovat. Někdy může docházet k záměně šikany a škádlení, jindy mohou rodiče zastávat názor „...my jsme se jako kluci taky prali“.

Otázka č. 4: Zajímáte se o tuto problematiku?

Zajímá nás, zda rodiče sami vyhledají informace o problematice. Zda si hrozbu šikanování vůbec uvědomují.

Otázka č. 5: Myslíte si, že byste poznali, že vaše dítě je šikanováno?

Zajímá nás subjektivní pocit rodičů, jak sami hodnotí, kolik toho ví o šikaně, o příznacích šikany. Smyslem bylo zjistit, zda si rodiče uvědomují skrytost šikanujícího chování.

Otázka č. 6: Jste přesvědčeni, že škola, kterou navštěvuje vaše dítě, přesně ví, jak šikanu řešit?

Otázka nám přibližuje důvěru rodičů v školu, zda mají nějaké informace o tom, jak je škola schopna šikanu řešit.

Otázka č. 7: Upozorňuje škola na hrozbu šikany?

Zajímá nás, nakolik je škola aktivní a podílí se na prevenci šikany informováním rodičů o problematice.

Otázka č. 8: V případě podezření nebo přesvědčení o šikaně, na koho byste se obrátili?

Další otázka na téma v koho mají rodiče důvěru a znalost problematiky.

Otázka č. 9: Je škola, kterou navštěvuje vaše dítě otevřená k otázce šikanu řešit?

Opět otázka, jakou mají rodiče důvěru v školu (i ot. č. 4), otázka má objasnit postoj školy, jak ho vnímají rodiče.

Otázka č. 10: Je na dostatečné úrovni komunikace mezi vámi a školou?

Zde bychom chtěli získat informace o komunikaci mezi rodinou a školou, zda mají rodiče větší potřebu komunikace nebo jsou spokojeni, jak je škola informuje.

Otázka č. 11: Chtěli byste více informací ze strany školy?

Zajímá nás, o jaké informace konkrétně mají rodiče zájem, jaké informace postrádají.

Otázka č. 12: Jaká je vaše angažovanost směrem ke škole

Jde nám o zjištění aktivity rodičů směrem ke škole, zda mají zájem o spolupráci se školou.

Otázka č. 13: Setkali jste se se šikanou (s podezřením na šikanu) v průběhu docházky vašeho dítěte do školy?

Rádi bychom zjistili, kolik rodičů se setkalo u svého dítěte se šikanou.

Otázka č. 14: Týkala se šikana přímo vašeho dítěte?

Otázku vyplňují pouze v případě, pokud šikanu řešili. Chceme zjistit roli dítěte, počet rodičů, jejichž dítě bylo přímo šikanováno.

Otázka č. 15: Kdo odhalil, že jde o šikanu?

Otázku vyplňují pouze v případě, pokud šikanu řešili. Zde máme zájem zjistit, jakým způsobem byla šikana zjištěna.

Otázka č. 16: Pokud jste šikanu řešili

Otázku vyplňují pouze v případě, pokud šikanu řešili. Zajímá nás, jaký byl výsledek šetření případu šikany, a předpokládáme, že se dozvíme, zda škola umí šikanu řešit.

Otázka č. 17: S kým jste případ šikany řešili, (komu důvěřujete)?

Otázku vyplňují pouze v případě, pokud šikanu řešili. Zajímá nás postup rodičů, opět v koho mají důvěru a pokud se obrátili např. na psychologa či policii, jde o závažnější případ šikany. Odpověď by nám okrajově mohla přiblížit také znalosti rodičů, jak šikanu řešit.

Otázka č. 18: Jak byste charakterizovali dítě, které šikanuje?

Snahou je zjistit, jak si rodiče představují agresora, dítě, které šikanuje. I z této otázky lze odvodit, jaké informace mají rodiče o dané problematice.

Otázka č. 19: Co je příčinou šikany?

Chceme znát postoj rodičů, co si myslí, že ovlivňuje, aby jedno dítě ubližovalo druhému. U otázky je možné označit více odpovědí.

Otázka č. 20: Které dítě se může stát obětí šikany?

Můžeme se dozvědět, zda a kolik toho rodiče vědí o šikaně. Nabídnuto je označení i více možností.

Otázka č. 21: Kdo podle vás nese vinu za šikanu ve třídě?

Zjistíme postoj rodičů. U otázky je možné označit více odpovědí.

Otázka č. 22: Jak byste definoval/a vztah učitel – žák?

Zde zjistíme, jak se rodiče zajímají o dítě, jaký mají přehled o vztahu učitele a dítěte.

Otázka č. 23: Napište, co všechno Vás zajímá ohledně školy, jaké otázky dítěti pokládáte?

Chtěli bychom znát, zájem rodičů o dítě, na co se ptají, jestli jim stačí otázky, co bylo ve škole (... nic), jaké byly známky a co bylo k obědu. Zda se rodiče ptají na konkrétní věci, co je zajímavé.

Otázka č. 24: Máte přehled, s kým se dítě kamarádí?

Otázka č. 25: Má ve třídě kamaráda/y?

Otázka č. 26: Znáte jeho kamaráda/y jménem?

Otázka č. 27: Zajímáte se, co se odehrává celý den ve škole?

Otázky 22. – 25. jsou škálové otázky, které doplňují otázku č. 21, tedy zájem rodičů, pokud si rodiče s dítětem povídají, jistě budou znát jeho kamarády jménem....

Otázka č. 28: Stačí mi známky.

Otázka č. 29: Ptám se každý den na známky, a co bylo k obědu.

Otázka č. 30: Často si povídáme, co bylo ve škole.

Opět doplnění předchozích otázek, co se odehrává ve škole a jak se rodiče zajímají o své dítě

Otázka č. 31: Byly pro vás otázky srozumitelné?

Jde o ověření srozumitelnosti otázek pro respondenty.

6.3 Organizace výzkumného šetření

Dotazníkové šetření bylo uskutečněno během měsíců prosinec 2010 – únor 2011. Distribuce dotazníků probíhala při předvýzkumu prostřednictvím elektronické pošty a rozdáním dotazníků v tištěné formě.

Distribuce dotazníků při hlavním výzkumu byla uskutečněna zveřejněním dotazníku na internetových stránkách.

Harmonogram činností:

- V prosinci 2010 proběhl předvýzkum – pro zjištění správnosti volby jednotlivých otázek.
- Po vyhodnocení předvýzkumu došlo k úpravě otázek.
- Hlavní výzkum byl proveden v období leden až únor 2011.
- Na konci měsíce února 2011 proběhla kontrola dotazníků.
- Vyhodnocení dat proběhlo v měsíci únoru a březnu 2011
- Závěr výzkumného šetření – březen 2011

6.4 Předvýzkum

Cílem předvýzkumu je zjistit kvalitu dotazníku, respektive kvalitu a vypovídající hodnotu jednotlivých položených otázek. Pro výzkum je důležité, zda je otázka položena vhodně, zda respondenti rozumí, na co se tazatel ptá a zda jsou schopni jednoznačně odpovědět.

V dotazníku je jasně formulováno, že jde o předvýzkum a na závěr byla použita otázka pro respondenty, jestli byly všechny otázky pro ně srozumitelné. Pokud by některé z otázek nerozuměli, byli požádáni o záznam, o kterou otázku se jednalo.

Předvýzkum byl proveden v měsících prosinec 2010 – leden 2011. Vyhodnocení proběhlo v lednu 2011.

Dotazník je uveden v příloze č. 1.

Úprava otázek v dotazníku na základě předvýzkumu:

Při předvýzkumu bylo získáno 30 vyplněných dotazníků. Ve většině případů byly všechny otázky srozumitelné, nastal pouze jeden případ, kdy respondent nerozuměl otázce (otázka č. 26). Přesto jsme některé z otázek přehodnotili a snažili je doplnit či více upřesnit:

- otázka č. 10 - jedná se o angažovanost rodičů směrem ke škole, v předvýzkumu byly nabídnuty konkrétní možnosti odpovědí, doplnili jsme novou možnost o doplnění vlastními slovy "jiná...."

- otázka č. 20 - otázka v předvýzkumu zní: "Jak byste definoval/a vztah učitel - žák?" Zde se objevovaly odpovědi takové, kdy někteří respondenti odpovídali na vlastní zkušenost, jiní, jak si dobrý vztah učitele a žáka představují. Otázka měla odrážet skutečný vztah jejich dítěte a učitele, proto byla přeformulována: „Jak byste definovali vztah učitel - žák u vlastního dítěte?“

- otázka č. 26 - jedná se o škálovou otázku, kdy mají respondenti odpovídat, na kolik jim stačí informace o známkách dítěte. Otázka zněla: „Stačí mi známky.“ Jeden respondent nevěděl, zda jde o počet známek, proto byla otázka přeformulována: „Stačí mi znát prospěch dítěte“.

6.5 Výsledky výzkumného šetření

V níže uvedené části se budeme zabývat výsledky dotazníkového šetření.

Dotazníkové šetření probíhalo vytvořením dotazníku na internetových stránkách www.vyplnto.cz. Dotazníkové šetření na internetových stránkách probíhalo od 24. ledna

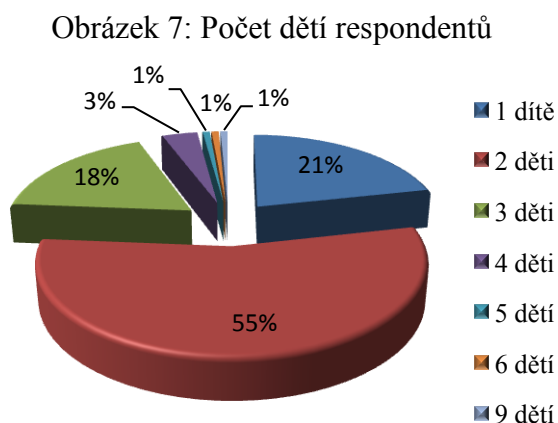
do 10. února 2011. Pro získání vyššího počtu respondentů, byly rozeslány e-mailové zprávy s odkazem na umístění dotazníku (<http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/sikana-pohledem-rodicu/>) s prosbou, jednak o vyplnění dotazníku, a o další rozeslání cílové skupině, tedy rodičům, jejichž děti jsou žáky základní školy.

Dne 25. ledna 2011 bylo rozesláno 21 e-mailových zpráv, 26. ledna 2011 bylo rozesláno dalších 28 e-mailových zpráv a 28. ledna 2011 byl odeslán e-mail na rodinné centrum Kamarád Nenuda o. s. s prosbou o distribuci dotazníků mezi své klienty. Internetový výzkum byl ukončen 10. února 2011 ve 20:00 hodin, bylo vyplněno celkem 142 dotazníků. Službou Vyplňto.cz byla poskytnuta data z dotazníků formou tzv. surových dat v tabulce programu Excel. K dispozici byla také data upravená již do grafů, ovšem tyto grafy jsme pro naši práci nepoužili, protože po podrobnějším prozkoumání byly vyřazeny 3 dotazníky respondentů s pořadovým číslem 16, 39 a 54. Důvodem vyřazení bylo, že respondenti nebyli cílovou skupinou pro šetření, kdy jeden z respondentů uvedl, že nemá děti, ve druhém případě měl respondent dítě ve věku 1 rok a ve třetím případě uvedl respondent věk dětí 3 a 18 let. Z internetového výzkumu bylo použito 139 dotazníků.

6.5.1 Výzkumné šetření

Respondenty výzkumu byli rodiče dětí, které navštěvují základní školu. Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 139 respondentů.

Otázky č. 1 a č. 2 přibližují popis respondentů. Šetření se zúčastnilo 124 žen a 15 mužů. Co se týká počtu dětí, 55 % respondentů uvádí dvě děti, 21 % respondentů má jedno dítě, 18 % respondentů uvádí tři děti, tři procenta má 4 děti a po jednom procentu respondentů má dětí pět, šest a devět, viz obrázek 7. V průměru vychází 2 děti na jednoho respondenta.

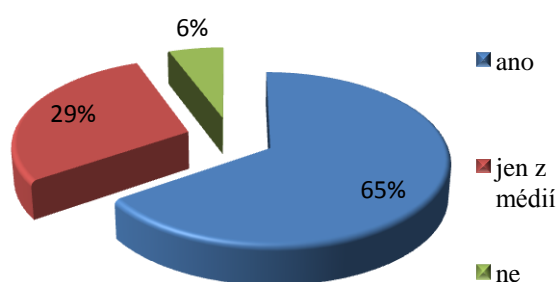
Otázka č. 3: Co si představujete pod pojmem šikana?

Z většiny odpovědí vyplývá, že rodiče mají představu, jak šikana vypadá. Celkem 66 respondentů (47 %) odpovědělo, že se jedná o psychické a fyzické násilí, nátlak, ubližování apod. Objevovaly se odpovědi jako utiskování a znepríjemňování života, ponižování, omezování osobních práv, bezohlednost i týrání a likvidace osobnosti. Jeden respondent uvedl, že se jedná o „úmyslné ubližování dítěti rodičem“.

Otázka č. 4: Zajímáte se o tuto problematiku?

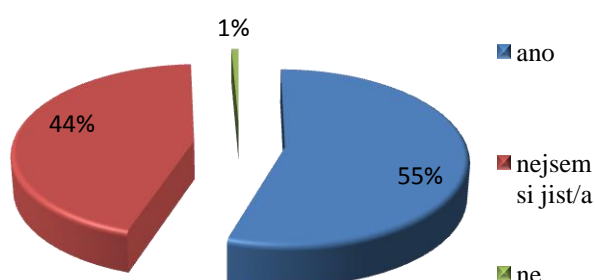
Výsledky ukazují, že 65 % rodičů se zajímá o problematiku šikany, 29 % se dozvídá o problematice šikany pouze z médií a 6 % se o problematiku nezajímá, což je patrné z grafu na obr. 8.

Obrázek 8: Zájem rodičů o problematiku šikany

Otázka č. 5: Myslíte si, že byste poznali, že je vaše dítě šikanováno?

V této odpovědi rodiče uvedli, že by poznali, že je jejich dítě šikanováno v 55 % (obrázek 9), 44 % rodičů si není jisto, že by sami u svého dítěte šikanu odhalili, pouze 1 % si myslí, že by šikanu u svého dítěte neodhalilo. Žádný z rodičů nevedl možnost, že by plně spoléhal na školu, co se týká odhalení šikany.

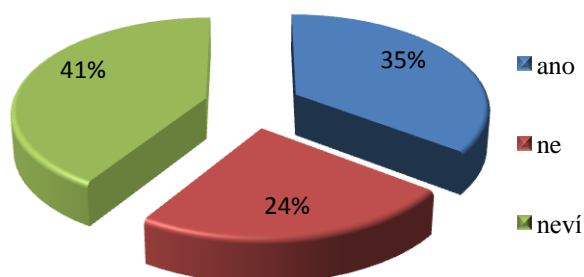
Obrázek 9: Myslíte si, že byste poznali, že je vaše dítě šikanováno?

Otázka č. 6: Jste přesvědčení, že škola, kterou navštěvuje vaše dítě, přesně ví, jak šikanu řešit?

Z uvedených odpovědí vyplývá, že 41 % rodičů neví, nejsou si jisti, zda je škola schopna šikanu řešit, 35 % je přesvědčeno, že škola, kterou jejich dítě navštěvuje, přesně ví, jak šikanu řešit. Dvacet čtyři procent rodičů není přesvědčeno, že škola přesně ví, jak řešit problém šikany. V souhrnu až 65 % rodičů postrádá důvěru, že škola přesně ví, jak šikanu řešit (obr. 10).

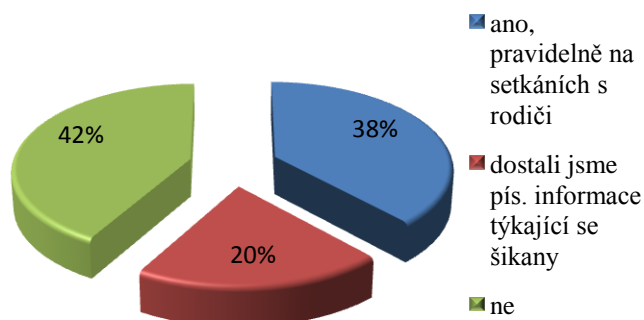
Obrázek 10: Přesvědčení rodičů, zda škola ví, jak řešit šikanu

Otázka č. 7: Upozorňuje škola na hrozbu šikany?

Z grafu na obr. 11 je patrné, že v 42 procentech škola na hrozbu šikany neupozorňuje, v 38 % škola na pravidelných setkáních upozorňuje rodiče na hrozbu šikany a 20 % rodičů dostalo písemné informace týkající se šikany formou letáku apod.

Obrázek 11: Upozornění školy na hrozbu šikany

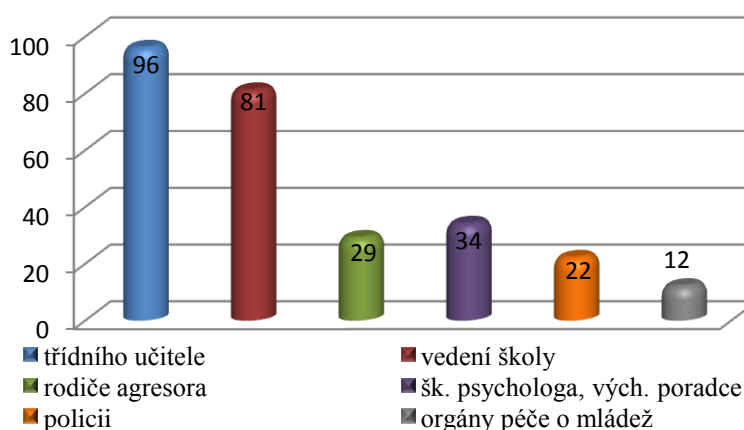

Otázka č. 8: V případě podezření nebo přesvědčení o šikaně, na koho byste se obrátili?

V této otázce bylo možné uvést i více odpovědí, což také rodiče využili. Nejčastěji by se rodiče obraceli na třídního učitele - v 96 případech, což představuje 69 %, a následně na vedení školy a to 58 %. Dvacet procent rodičů by se obrátilo přímo na rodiče agresora a 24 % na školního psychologa nebo výchovného poradce. Na policii by se obrátilo 15 % rodičů, kdy policie řeší až závažné typy šikany spojené s porušením zákona. Orgány péče o mládež by oslovilo 8 % rodičů (obr. 12).

Otázka byla polootevřená a respondenti měli možnost uvést vlastní názor, jak by postupovali v případě podezření či přesvědčení o šikaně. Objevily se tyto odpovědi: „po zkušenostech na rodiče agresora“, „záleželo by na formě šikany a ochotě dané osoby“, „v případě podezření nejprve na rodiče, pak školu“, „škola vše zlehčuje“, „kolektivní schůzka s rodiči“, „podle situace“, „postupovala bych přesně podle vašeho žebříčku“.

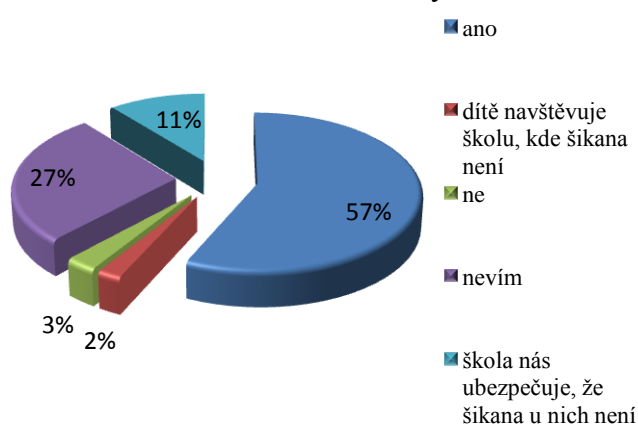
Obrázek 12: Na koho by se rodiče obraceli, v případě podezření na šikanu

Otázka č. 9: Je škola, kterou navštěvuje vaše dítě otevřená k otázce šikany řešit?

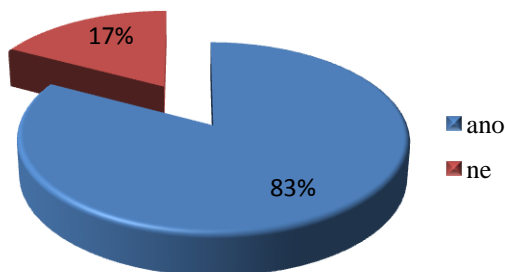
Otázka úzce souvisí s otázkou č. 6, zda jsou rodiče přesvědčeni, že škola ví, jak šikany řešit. Že je škola otevřená řešit otázku šikany uvedlo 57 % rodičů, 27 % rodičů neví, zda je škola otevřená k otázce řešit šikany, v jedenácti procentech škola rodiče ubezpečuje o bezpečnosti a neexistenci šikany ve škole a 3 % rodičů uvádí, že škola není otevřená se problémem souvisejícím s šikanou zabývat. Dvě procenta respondentů uvedla, že dítě navštěvuje školu, kde se šikana vůbec neobjevuje (obr. 13).

Obrázek 13: Otevřenost školy šikany řešit

Otázka č. 10: Je na dostatečné úrovni komunikace mezi vámi a školou?

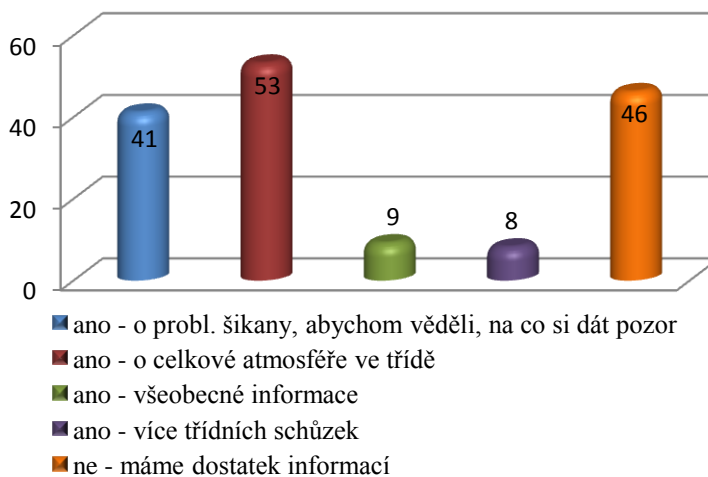
Z výsledků šetření je patrné, že komunikace mezi rodiči a školou probíhá bez problémů, respektive je na dostatečné úrovni, což uvedlo celkem 83 % rodičů. S nedostatečnou úrovní je nespokojeno 17 % rodičů, viz obr. 14. Pokud respondenti nebyli spokojeni, měli možnost se slovně vyjádřit o nedostacích komunikace mezi nimi a školou. Objevila se vyjádření: „komunikace je na standardní úrovni, jako řešení prospěchu apod.“, „komunikace probíhá pouze přes internet z důvodu nedostatku času“, dále bylo uvedeno že: „komunikace je formální, škola si chce plnit své povinnosti“, dále uvádí, že by mohla být na lepší úrovni, či „zatím nebylo co řešit“. Objevilo se také, že záleží na přístupu učitele a jeden respondent uvedl, že „komunikace je povinnost rodičů“.

Obrázek 14: Dostatečná úroveň komunikace mezi rodiči a školou

Otázka č. 11: Chtěli byste víc informací ze strany školy?

Více informací ze strany školy a to konkrétně o celkové atmosféře školy by uvítalo 53 rodičů (34 %), více informací o problematice týkající se šikany by uvítalo 26 % rodičů, aby věděli, na co si dát pozor, čeho si u dítěte všimat. Část rodičů (6%) by chtěla více všeobecných informací a 5 % by bylo spokojeno s více třídními schůzkami. Dvacet devět procent rodičů má dostatek informací (obr. 15). Někteří rodiče zvolili možnost více odpovědí. Otázka byla otevřená a objevily odpovědi: „v případě mého zájmu mám možnost se kdykoli ozvat“, „ano, pokud se ve škole vyskytne šikana, chtěla bych být informována, jak se na to přišlo a jak byla tato věc řešena. Co je děláno pro to, aby se to znovu neopakovalo. Třeba formou zprávy rodičům.“, „nevím, co se děje v okolních třídách“, „chybí info, jak nebo zda vůbec konkrétní případ řešili“, „na třídní schůzce jsme celý problém řešili“.

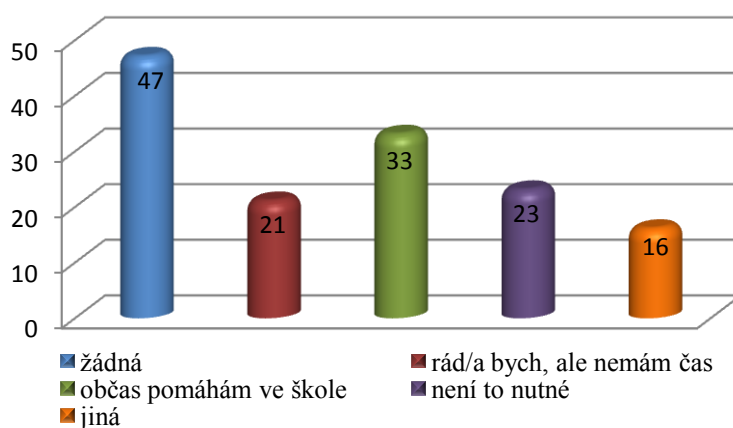
Obrázek 15: Chtěli byste více informací ze strany školy?

Otázka č. 12: Jaká je vaše angažovanost směrem ke škole?

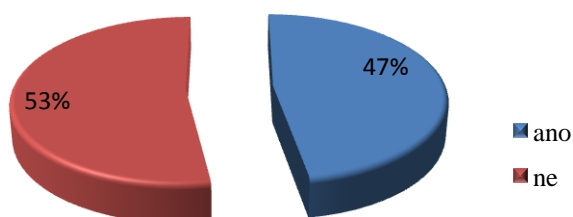
Z výsledků vyplývá, že se rodiče malou měrou angažují ve škole, žádnou angažovanost uvádí 47 respondentů, což představuje 34 %. Patnáct procent rodičů by pro školu rádo něco dělalo, ale nemají čas a 16 % rodičů nepovažuje za nutné jakkoliv se ve škole angažovat. Dvacet čtyři procent rodičů občas pomáhá ve škole, viz obr. 16. Respondenti měli možnost uvést jinou odpověď a toho využili v 11 % případů. Šest respondentů uvedlo, že je členem rady školy či klubu rodičů, mezi dalšími odpověďmi se objevily: „školu podporujeme finančně“, „pokud mě osloví, ráda se budu angažovat“, „nevím, jak se zapojit“ aj.

Obrázek 16: Angažovanost rodičů směrem ke škole

Otázka č. 13: Setkali jste se se šikanou (s podezřením na šikanu) v průběhu docházky vašeho dítěte do školy?

Z níže uvedeného grafu na obr. 17 vyplývá, že 53 % rodičů se s šikanou v průběhu docházky dítěte do školy nesetkalo a 47 % se se šikanou či podezřením na šikanu setkalo.

Obrázek 17: Počet rodičů, kteří se setkali se šikanou v průběhu docházky svého dítěte do školy

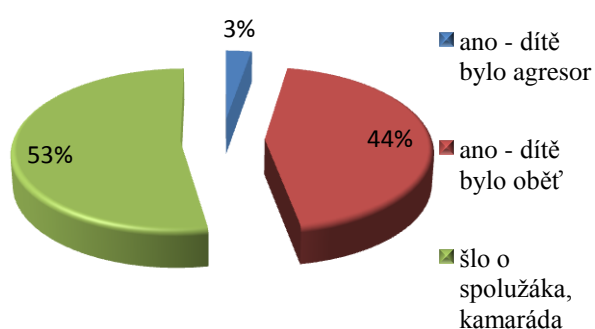

Otázka č. 14: Týkala se šikana přímo vašeho dítěte?

Respondenti byli vyzváni, aby na otázku odpovídali pouze, pokud se setkali se šikanou či podezřením na šikanu v průběhu docházky dítěte do školy. Z vyhodnocení dotazníků je patrné, že odpovědělo 73 respondentů (53 %) z celkového počtu 139.

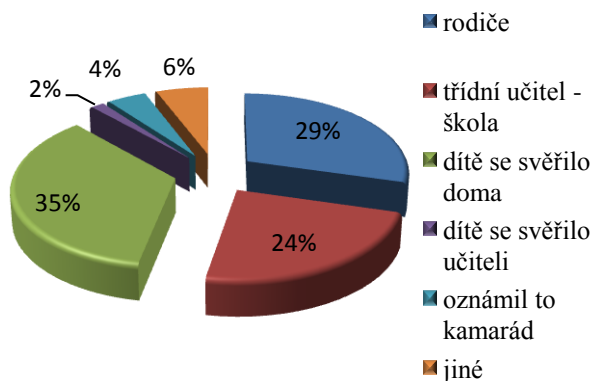
Rodiče, kteří se setkali se šikanou, uvádí, že ve 44 % procentech bylo jejich dítě obětí šikany, v 53 % šlo o spolužáka či kamaráda jejich dítěte a 3 % rodičů uvedla, že jejich dítě bylo agresorem (obr. 18).

Obrázek 18: Týkala se šikana přímo vašeho dítěte?

Otázka č. 15: Kdo odhalil, že jde o šikanu?

Z grafu na obrázku 19 je patrné, že největší důvěru mají děti doma u rodičů a svěřily se v 35 % případů. Rodiče sami odhalili šikanu u svých dětí v 29 % a třídní učitel či škola odhalili šikanu u 24 % případů. Odvahu šikanu oznámit měli kamarádi u šesti procent a důvěru v učitele našla dvě procenta dětí. Šest procent respondentů uvedlo jinou odpověď, např.: „Doma se s tím syn svěřil mně. Poté jsem šikanu řešila s třídní učitelkou a vedením školy.“, „syn byl šikanován učitelem“, „dítě to napsalo učiteli v dopise“.

Obrázek 19: Kdo odhalil šikanu?

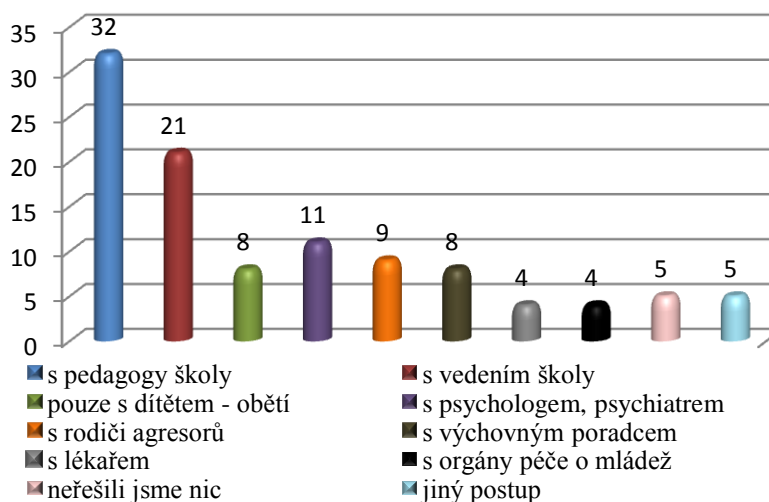
Otázka č. 16: Pokud jste šikanu řešili

Spokojenost s řešením šikany uvádí 38 % rodičů, nespokojenost, kdy škola selhala v řešení šikany, uvádí 26 % rodičů. Celkem 21 % rodičů upozornilo na šikanu, ovšem pedagogové to nejdříve popírali a stejných 21 % rodičů dítě přesunulo jinam (ze třídy, ze školy...). V případě zjištěné šikany rodiče nechali dítě ve stejné škole, ale šikana se přesto minimálně jedenkrát opakovala, uvádí 16 % rodičů. V jednom případě rodiče uvádí, že se pedagogové nechali zastrašit rodiči agresora či agresorů.

Otázka č. 17: S kým jste případ šikany řešili, (komu důvěřujete)?

Na otázku odpovídali pouze respondenti, kteří šikanu opravdu řešili. Odpovědělo 43 % (60) respondentů z celkového počtu. Bylo možné vybrat více odpovědí, čehož někteří respondenti také využili. Nejčastěji (30 %) rodiče řešili šikanu s pedagogy školy a ve 20 % s vedením školy. Na psychologa či psychiatra se obrátilo 10 % rodičů. Pouze s dítětem, které bylo obětí šikany, případ probíralo sedm procent rodičů a na rodiče agresora se obrátilo 8 % rodičů. S výchovným poradcem bylo řešeno 7 % případů šikany. Na lékaře či orgány pro mládež se obrátily 4 % rodičů a 5 % rodičů neřešilo nic a stejné procento zvolilo jiný postup (obr. 20).

Obrázek 20: Řešení šikany

Otázka č. 18: Jak byste charakterizovali dítě, které šikanuje?

Nejčastěji se objevovalo, že jde o dítě agresivní (16x), dítě, které má nízké sebevědomí (16x) a psychicky nevyrovnané. Velmi častou odpovědí bylo, že jde o dítě, které má vlastní problém, který neumí řešit (21x). Ve velké míře se objevovaly odpovědi jako např. „vliv

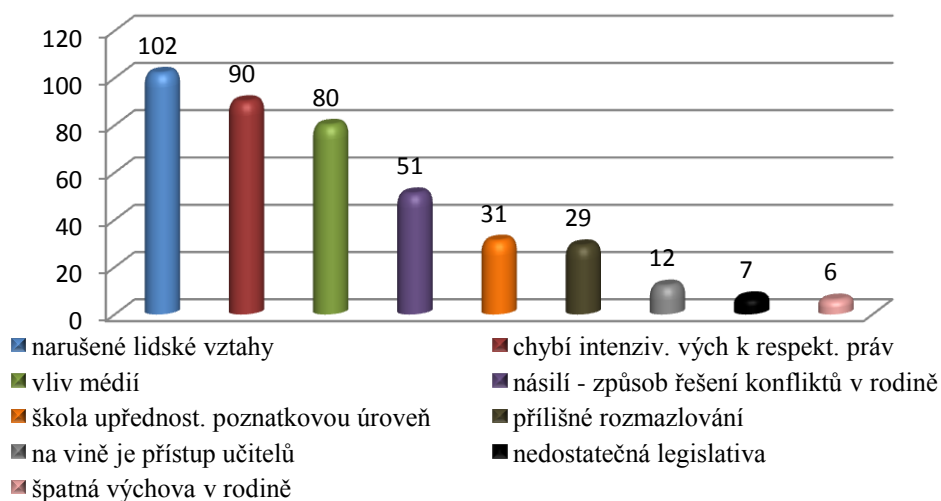
rodičů“, „nesprávné chování vidí v rodině“, „tolerance násilí v rodině“, ale i „citové strádání“ a „nedostatek lásky v rodině“ (44x). „Nevím, jak šikanuje dítě, vím, jak šikanuje učitel.“

Další respondenti uvádí, že šikanuje dítě hloupé, jiní, že šikanuje dítě chytré, nadřazené, velitel, fyzicky zdatnější, dítě dominantní, vůdčí typ, osobnost, dítě z „lepších rodin“, dítě ze sociálně slabých rodin. Odpovědí byla často také nevychovanost a rozmazlenost i sklony k násilí. Osm respondentů uvedlo, že nevědí, jak takové dítě charakterizovat. Někteří rodiče nazývají dítě, které šikanuje jako lump, sígr, floutek, fracek, slaboch, hajzlík, hulvát. Negativních charakteristik dítěte, které šikanuje, uvedli rodiče celkem 62x. Charakteristika, kdy respondenti vnímají dítě, že má samo problém nebo problém v rodině, neodsuzují samotné dítě, ale hledají problém nebo situaci, která byla příčinou nevhodného chování dítěte, se objevila v 59 případech.

Otázka č. 19: Co je příčinou šikany?

Zde byla možnost zvolit více odpovědí. Jako nejzávažnější příčinu rodiče zvolili narušené lidské vztahy (73 %), dětem chybí intenzivnější výchova k respektování práv druhých (64 %). Velký vliv dle mínění rodičů má na děti násilí z televizní obrazovky, počítačových her či časopisů (57 %). Svoji roli a velkou míru, až 37 %, má podle rodičů násilí, které děti vidí doma a které je základním způsobem řešení konfliktů v rodině. Nejméně respondentů považuje za příčinu šikany špatnou výchovu v rodině a nedostatečnou legislativu, viz obr. 21. Respondenti měli možnost doplnit vlastní příčinu šikany. Mezi odpověďmi se objevilo: „hlavně nedostatek lásky“, „nevšímavost spolužáků a strach zastat se spolužáka“, „nedostatečný zájem rodičů o dítě“, „šikana byla, je a bude, jen se musí rychle řešit“, „velká vyčíženost rodičů, děti jsou často samy“, „pocit nadřazenosti a užívání si jej“, „nedostatečný dohled ve škole“, „nedostatečný dopad následků za vlastní rozhodování“.

Obrázek 21: Příčina šikany

Otázka č. 20: Které dítě se může stát obětí šikany?

Respondenti měli možnost označit více odpovědí. Celkem 88 % rodičů označilo, že obětí šikany se může stát jakékoli dítě. Častou odpovědí bylo také dítě ustrašené, postižené dítě, premiant třídy, malého věku. Nejméně rodičů uvedlo, že by se obětí mohlo stát učitelské dítě, jak uvádíme v tabulce 2.

Tabulka 2: Charakteristické rysy oběti šikany

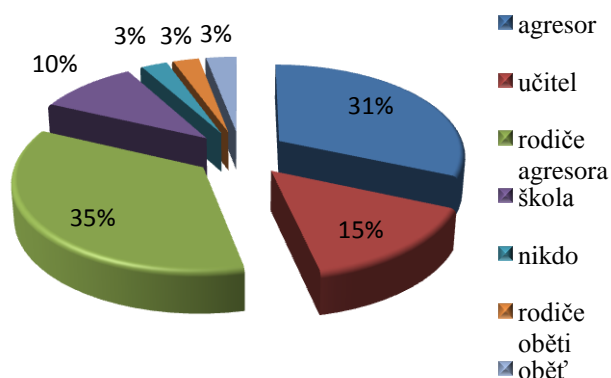
Které dítě se může stát obětí šikany?	Počet odpovědí	% z celkového počtu respondentů
učitelské dítě	20	14
vychované dítě	24	17
dítě ze špatného sociálního prostředí	27	19
malého věku	27	19
premiant třídy	29	21
postižené dítě	33	23
ustrašené	41	29
jakékoliv dítě	122	88

Otázka č. 21: Kdo podle vás nese vinu za šikanu ve třídě?

Podle názoru rodičů (graf na obr. 22) největší vinu za šikanu nesou rodiče agresora (35 %) a sám agresor (31 %). Vinu připisují také v 15 procentech učitelé a škola (10 %). Mimo jiné se objevily také tyto odpovědi: „je to dáno podmínkami, které se nešťastně sejdou“, „společenský systém a klima“, „vina je vždy na více stranách“, „jednoznačná odpověď“

(viník) není“, „podílí se různým dílem všichni uvedení“, „spolužáci, kteří mlčí a tím tiše šikanu podporují“, „vztahy ve třídě, nevšímavost ostatních spolužáku“, „ti kteří dovolí, aby se něco takového mohlo stát“

Obrázek 22: Kdo podle vás nese vinu za šikanu ve třídě?

Otázka č. 22: Jak byste definoval/a vztah učitel – žák u vlastního dítěte?

Nejčastěji rodiče uváděli, že vztah žák – učitel je u jejich dítěte dobrý, objevil se často respekt, normální, neutrální a klasický viz tabulka 3. V šestnácti případech uvedli rodiče vztah problémový, nerovný, nespravedlivý, kde panuje nedůvěra. Odpovědi byly rozděleny na kladné vztahy, neutrální vztahy a záporné vztahy. Kladné vztahy mezi učitelem a žákem uvedlo 93 rodičů, což představuje 67 %. Jako neutrální, uvedlo vztah žák – učitel 21 rodičů (15 %) a negativní vztahy s učitelem má podle rodičů 25 dětí, což představuje 18 %.

Tabulka 3: Vztah učitele a žáka dle rodičů

Vztah učitel - žák	Počet odpovědí
dobrý	37
respekt	18
problémový, nerovný, nedůvěra, nespravedlivý	16
normální, neutrální, klasický	16
přátelský, kamarádský	14
velmi dobrý	11
nadřízený - podřízený	6
autorita	5
učitel - diktátor	2

Otázka č. 23: Napište, co všechno vás zajímá ohledně školy, jaké otázky dítěti pokládáte?

Mezi nejčastější otázky, které rodiče dítěti pokládají, patří: „Co jste dělali zajímavého ve škole?“, „Co se ti líbilo?“, jak se dítěti dařilo během dne. Kladou otázky týkající se výuky

„co jste probírali“, „co jste se učili“, „psali jste písemku?“, „jaké byly dnes známky, úkoly...“.

Mimo jiné, se rodiče velmi často zajímají o to, co říkal pan učitel/paní učitelka, jakou měli učitelé náladu, komu a co řekli, jak se chovali, ale také na styl vyučování, přístup učitele, „byla paní učitelka hodná?“ nebo také „řvala na vás učitelka?“.

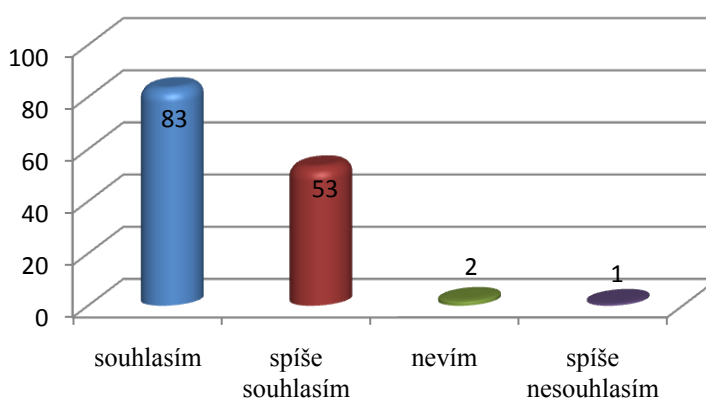
Častými dotazy na děti jsou, zda je někdo ze třídy nemocný. Dále se objevovaly dotazy na stravování dětí: „co bylo k obědu“, zda chutnalo a zda dítě snědlo vše. Rodiče kladou dětem otázky, s kým se kamarádí, co s kamarády dělalo, co řešili. Zajímají se o atmosféru ve třídě, o vztahy, zda děti něco netrápí.

Objevila se jedna odpověď: „Všechno, co potřebuji, vím“.

Otázka č. 24: Máte přehled, s kým se dítě kamarádí?

Rodiče uvádí, že mají přehled, s kým se dítě kamarádí, a to v 83 případech, což představuje 60 %, spíše souhlasí, že má přehled o kamarádech dítěte 53 rodičů (38 %). S kým se dítě kamarádí neví 2 rodiče, a spíš neví uvedl 1 respondent (obr. 23).

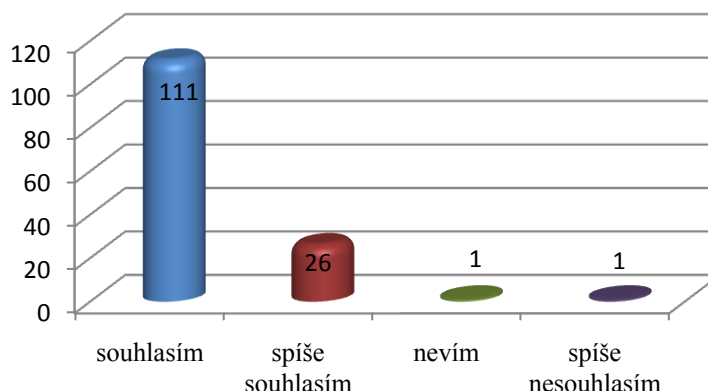
Obrázek 23: Informace rodičů o kamarádech dítěte

Otázka č. 25: Moje dítě má ve třídě kamaráda/y?

Z grafu na obrázku 24 je patrné, že velká část, tedy 80 % dětí má ve třídě kamaráda nebo kamarády, 18 % rodičů uvádí, že jejich dítě spíše má ve třídě kamaráda, jeden rodič uvedl, že neví a jeden rodič uvádí, že dítě spíše nemá ve třídě kamaráda.

Obrázek 24 : Má dítě ve třídě kamaráda?

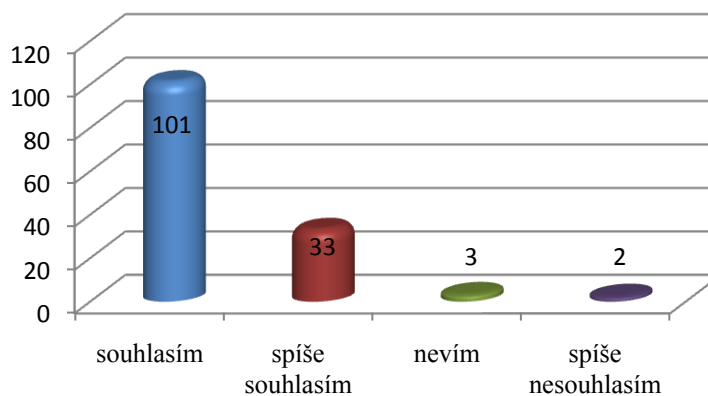

Odpovědi na tuto otázku mohou především rodiče přimět k zamyšlení v případě, že dítě nemá téměř žádné nebo dokonce vůbec žádné kamarády.

Otázka č. 26: Znáte jeho kamaráda/y jménem?

Celkem 101 (73 %) rodičů uvádí, že znají kamarády svého dítěte také jménem, 33 rodičů (24 %) uvádí, že spíše jména kamarádů svých dětí znají, neví nebo nezná 3% rodičů, viz obr. 25.

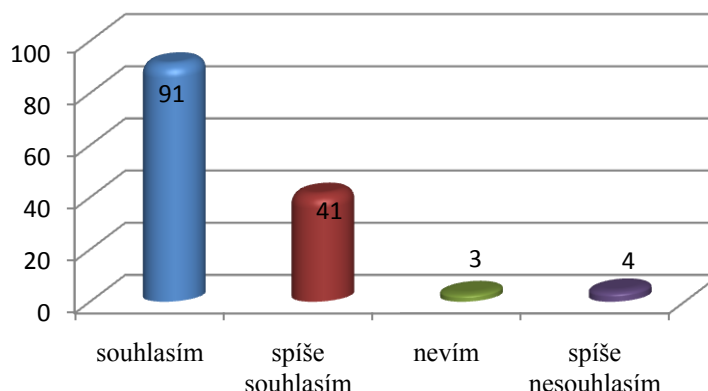
Obrázek 25: Znáte kamarády dítěte jménem?

Otázka č. 27: Zajímáte se, co se odehrává celý den ve škole?

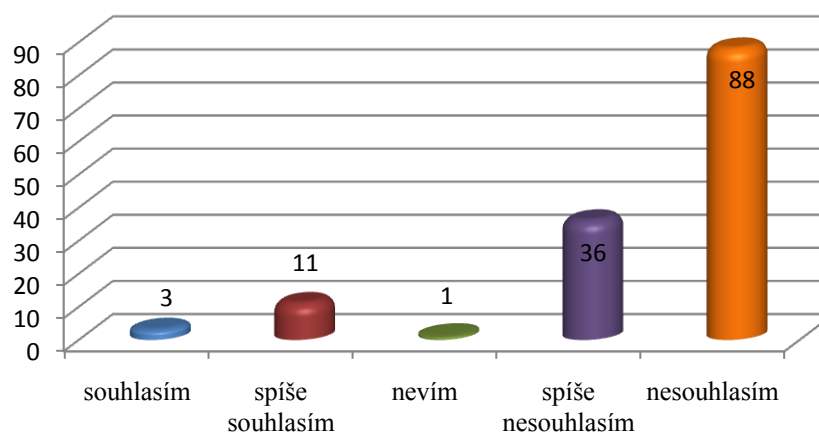
Pro 65 % rodičů je důležité a zajímají se, co se odehrává ve škole. Dalších 30 % se spíše zajímá a 3 % rodičů se spíše nezajímá, co se dělo celý den ve škole a 2 % neví (obr. 26).

Obrázek 26: Zajímáte se, co se odehrává celý den ve škole?

Otázka č. 28: Stačí mi znát prospěch dítěte.

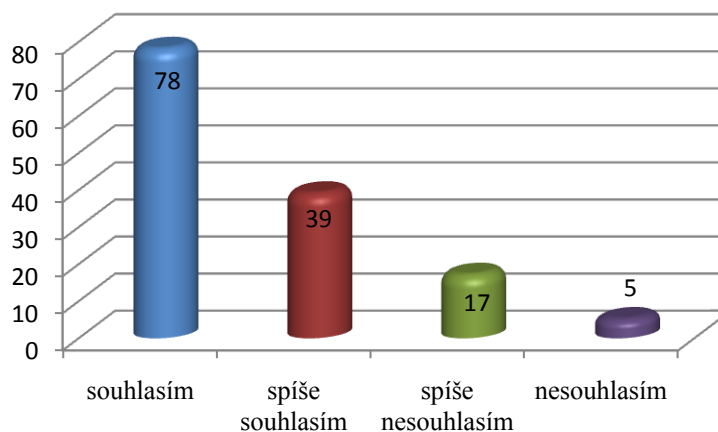
Z grafu na obrázku 27 je patrné, že rodičům nestačí znát pouze prospěch dítěte, což uvedlo 88 respondentů (63 %). Spíše nesouhlasí, aby bylo spokojeno pouze s prospěchem dítěte 36 respondentů (26 %), spíše stačí či úplně stačí znát prospěch dítěte, uvádí 14 respondentů, což představuje 10 %.

Obrázek 27: Stačí mi znát prospěch dítěte

Otázka č. 29: Ptám se každý den na známky, a co bylo k obědu.

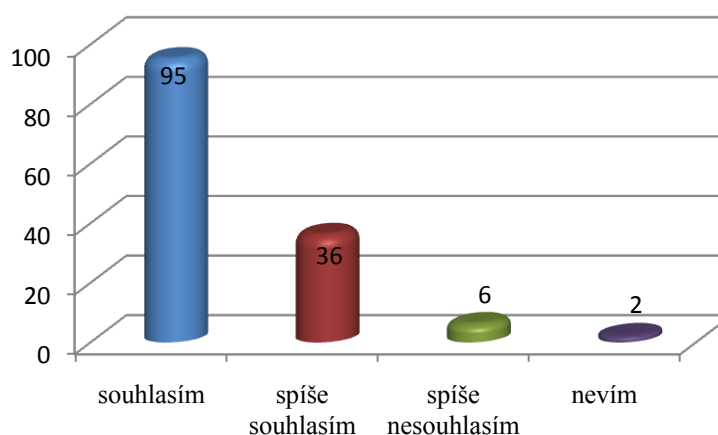
Klasická otázka, kterou používá 56 % rodičů a spíše používá dalších 28 % rodičů. Dvanáct procent rodičů se na známky a co bylo k obědu, spíše neptá a další 4 % nepoužívá tuto otázku vůbec (obr. 28).

Obrázek 28: Ptám se každý den na známky, a co bylo k obědu

Otázka č. 30: Často si povídáme, co bylo ve škole.

Otázka má souvislost s předešlým dotazem, zda se rodiče zajímají, co se odehrávalo ve škole a výsledky se téměř shodují. Devadesát pět (68 %) dotazovaných rodičů si často povídá s dítětem, co bylo ve škole, 36 (26 %) rodičů spíše souhlasí, že si povídá s dítětem o škole a spíše ne uvádí 6 rodičů (4 %) a 2 respondenti neví, jestli si často povídají s dítětem o škole (obr. 29).

Obrázek 29: Často si povídáme, co bylo ve škole

Otázka č. 31: Byly pro vás všechny otázky srozumitelné?

8 respondentů uvedlo, že některá z otázek pro ně nebyla srozumitelná.

6.5.2 Závěry stanovených předpokladů

P1: Naším předpokladem je, že rodiče se o problematiku šikanování aktivně zajímají.

Předpoklad by měly potvrdit či vyvrátit odpovědi na otázky č. 4, 18, 19, 20 z dotazníku pro rodiče, zda se zajímají o problematiku šikanování.

Výsledky šetření

Výsledky potvrzují, že se 65 % rodičů zajímá o tuto problematiku. Rodiče si dle svých odpovědí, co se týká charakteristiky agresora, plně uvědomují, že je často na vině rodina a nedostatek lásky k dítěti, což uvedlo 31 % respondentů, ale také, že agresorem může být dítě, které má samo nějaký problém, který neumí řešit nebo má problém s vlastním sebevědomím. Rodiče také uváděli, že příčinou šikany jsou narušené lidské vztahy, které si děti přináší často z rodiny, chybí intenzivnější výchova k respektování práv druhých a vliv na děti má četné násilí produkované médii. Co se týká charakteristiky obětí šikany, 88 % rodičů se shodlo, že obětí šikany se může stát jakékoliv dítě. Všechny tyto údaje nám poskytují obraz, že nadpoloviční většina rodičů se zajímá o problematiku šikanování.

Z výsledku šetření vyplývá, že předpoklad P1 by potvrzen.

P2: Předpokládáme, že minimálně 40 % rodičů se setkalo se šikanou v průběhu docházky jejich dítěte do školy.

Předpoklad P2 by měly potvrdit či vyvrátit odpovědi na otázky č. 13 a č. 14 z dotazníkového šetření.

Výsledky šetření

Výsledky ukazují, že až 53 % rodičů se setkalo v průběhu docházky svého dítěte se šikanou. Rodiče, kteří se setkali se šikanou, uvádějí, že ve 44 % procentech bylo jejich dítě obětí šikany, v 53 % šlo o spolužáka či kamaráda jejich dítěte a 3 % rodičů uvedlo, že jejich dítě bylo agresorem. Rodiče agresora uvedli, že nejsou přesvědčeni o tom, že škola, kterou navštěvuje jejich dítě, ví, jak šikanu řešit, sami se o problematiku šikany aktivně zajímají. K otázce, jak by definovali agresora, uvedli, že dítě má samo nějaký vlastní problém. V jednom případě dítě přesunuli jinam (třída, škola).

Porovnali jsme odpovědi rodičů, kteří uvádějí, že jejich dítě bylo obětí šikany. Podle jejich odpovědí je patrné, že si plně uvědomují, co je šikana. Sedmdesát pět procent rodičů se

aktivně zajímá o problematiku šikany. Pouze 28 % z těchto rodičů je přesvědčeno, že škola je otevřená k otázce řešit šikanu a také přesně ví, jak tento problém řešit.

Z výsledku šetření vyplývá, že předpoklad P2 byl potvrzen.

P3: Naším předpokladem je, že jsou rodiče přesvědčeni, že by poznali, kdyby bylo jejich dítě obětí šikany.

Předpoklad P3 by měl potvrdit či vyvrátit výsledek dotazníkového šetření vyplývající z otázky č. 5.

Výsledky šetření

V této odpovědi rodiče uvedli, že by poznali, že je jejich dítě šikanováno v 55 %. Až 44 % rodičů si není jisto, že by sami šikanu u svého dítěte odhalili a pouze 1 % rodičů uvádí, že by šikanu neodhalili.

Z výsledků tedy vyplývá, že předpoklad P3 potvrzen nebyl.

P4: Předpokládáme, že 50 % rodičů důvěřuje škole v řešení šikany.

Předpoklad P4 by měly potvrdit nebo vyvrátit odpovědi na otázky č. 6, 7, 16 a 17.

Výsledky šetření

Celkem 38 % rodičů uvedlo, že škola je pravidelně na setkáních upozorňuje na hrozbu šikany, 20 % rodičů dostalo písemné informace, přesto pouze 35 % rodičů je přesvědčeno a věří, že škola, kterou navštěvuje jejich dítě, umí správně šikanu řešit. Zbývající počet (65 %) si není jisto nebo nejsou přesvědčeni, že škola ví přesně, jak řešit šikanu.

Co se týká důvěry rodičů, kteří přímo šikanu řešili, na pedagogy se obrátilo 30 % rodičů a 20 % rodičů šikanu řešilo s vedením školy. Spokojeno s řešením šikany bylo pouze 38 % rodičů.

Z výsledků šetření vyplývá, že předpoklad P4 nebyl potvrzen.

P5: Předpokládáme, že mezi rodinou a školou probíhá vzájemná komunikace.

Předpoklad potvrdí či vyvrátí otázky č. 10, 11 a 12.

Výsledky šetření

Z výsledků šetření vyplývá, že komunikace mezi rodiči a školou probíhá na dostatečné úrovni, což uvedlo 79 % rodičů. Přesto by 34 % rodičů uvítalo více informací o celkové atmosféře školy a 26 % rodičů více informací o šikaně, aby věděli, na co si dát pozor.

Celkem 75 % rodičů uvádí, že se ve škole neangažuje nebo nemají čas nebo to nepovažují za nutné. Občas pomáhá ve škole 24 % rodičů.

Pokud jde o vzájemnou komunikaci, směr škola → rodina dle rodičů funguje na dostatečné úrovni, ovšem ve směru rodina → škola tomu tak není.

Z výsledků šetření vyplývá, že předpoklad P5 byl částečně potvrzen.

P6: Předpokládáme, že 90 % rodičů se aktivně zajímá o dění ve škole

Pro ověření předpokladu využijeme odpovědi otázek č. 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 a 30.

Výsledky šetření

Rodiče uvádí, že mají přehled, s kým se jejich dítě ve škole kamarádí (98 %) a 73 % procent rodičů zná jejich kamarády jménem. Devadesát pět procent rodičů uvádí, že se aktivně zajímají, co se odehrává celý den ve škole, což současně potvrzují otázky 23 a 27. Často si povídá, co se odehrávalo ve škole, uvádí 95 % rodičů.

Z výsledků šetření vyplývá, že předpoklad P6 byl potvrzen.

SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

Výsledky šetření ukazují, že 65 % rodičů se aktivně zajímá o problematiku šikany. Celkem 53 % rodičů se setkala v průběhu docházky jejich dítěte do školy se šikanou, z nichž ve 44 % bylo jejich dítě obětí šikany a u 53 % šlo o kamaráda. (Z celkového počtu respondentů bylo tedy obětí šikany 23 % dětí.)

V porovnání s výzkumy šikany v rámci projektu minimalizace šikany v letech 2005-2007, který uvádí, že bylo 40 % dětí šikanováno, je naše zjištění výrazně nižší. Je nutné ovšem počítat s tím, že šikana je skrytá a děti se mohou bát svěřit doma rodičům. Zaznamenali jsme pouze šikanu, která už byla zveřejněna a o spoustě případů rodiče nemusí ani vědět.

Porubský (2011) uvádí nové statistické údaje Linky bezpečí, které udávají, že se od roku 2007 zvyšuje počet hovorů týkající se šikany. V roce 2010 se počet hovorů (2396) dramaticky zvýšil oproti roku 2007 (1266), a to o 89 %.

Rodiče si dle svých odpovědí plně uvědomují, že je často na vině rodina a nedostatek lásky k dítěti. Častou příčinou jsou narušené lidské vztahy především v rodině a chybí intenzivnější výchova k respektování práv druhých. Tyto závěry se shodují s výsledky mezinárodní studie SAHA, která se v letech 2004-2005 zabývala rizikovými faktory školního, zdravotního a sociálního vývoje dětí a mládeže. Studie potvrzuje, že oslabené rodinné zázemí vede k rizikovému chování dětí a mládeže. U chlapců závisí míra rizikovitosti chování na míře důslednosti otce a zároveň na tom, jak je k tomu lhostejná matka. Chlapci, kteří mají velmi přísnou matku, jsou neklidní, nespokojení se svým vzhledem a můžou mít negativní vztah k životu. Děvčata, která mají přísného otce, se cítí nespokojeně, nezajímavě a mohou mít psychosomatické potíže. Rodina významně ovlivňuje poruchový vývoj dítěte.

Problémem je násilí, které děti vidí doma a které je základním způsobem řešení konfliktů v rodině, uvádí 37 % rodičů. Penfield (in Harris, 1997) svým výzkumem potvrdil, že mozek dítěte uchovává všechny zážitky, které je pak možné opět „přehrát“. Děti si tedy pečlivě zaznamenávají chování rodičů v různých situacích, a pokud se dostanou sami do podobné situace, začnou reagovat dle svého záznamu, pozitivně či negativně.

Také Porubský (2011) potvrzuje, že v roce 2010 se na Linku bezpečí děti nejčastěji obracely s problémy v rodině. Rodinných problémů se týkal každý čtvrtý hovor, kdy šlo o narušené rodinné vztahy, zanedbávání, zneužívání nebo týrání. Nejvíce děti řešily tělesné týrání ze strany rodičů.

Vliv na děti má také násilí, které se objevuje v televizi, počítačových hrách i časopisech.

Rodiče uvádějí, že agresorem může být dítě, které má vlastní problém a neumí jej řešit nebo má problém s vlastním sebevědomím. Co se týká obětí šikany, 88 % rodičů se shodlo, že obětí se může stát jakékoliv dítě.

Zabývali jsme se důvěrou rodičů ke škole a 65 % rodičů si není jisto nebo nejsou přesvědčeni, že škola, kterou navštěvuje jejich dítě, přesně ví, jak šikanu řešit. Tuto důvěru má pouhých 10 % rodičů. Rodiče, kteří šikanu řešit museli, byli pouze v 38 % spokojeni, 21 % rodičů na šikanu upozornilo, ovšem pedagogové šikanu nejdříve popírali a 21 % rodičů dítě přesunulo jinam. Pokud rodiče dítě nechali ve třídě, šikana se v 16 % minimálně ještě jednou opakovala. Nespokojeni s řešením školy uvádí 26 % rodičů.

Komunikace mezi školou a rodinou probíhá dle 79 % rodičů na dostatečné úrovni, přesto by 34 % rodičů uvítalo více informací o celkové atmosféře ve škole. Naopak, co se týká spolupráce směrem rodiče – škola, 75 % rodičů se nijak neangažuje nebo na to nemá čas. Pro školu občas pracuje 24 % rodičů.

Podmínkou k odhalení šikany rodičem je jednak dostatek znalostí o varovných signálech šikany, ale především zájem o dítě, nakolik se rodiče zajímají o dění ve škole, pocity dítěte, jak vychází se spolužáky, zda má ve třídě kamarády apod. Devadesát osm procent rodičů uvádí, že si často povídá s dětmi o dění ve škole, čemuž odpovídá, že 98 % rodičů má přehled o tom, s kým se dítě kamarádí. Pokud si rodič s dítětem povídá, jistě zná jména kamarádů, což potvrdilo 73 % rodičů.

Doporučení pro praxi

Doporučujeme především lepší spolupráci školy a rodičů a vzájemnou informovanost, co se týká problematiky šikanování ve škole. Hlavně větší otevřenost školy, pokud bude škola otevřeně mluvit o řešení šikany, vzbudí více důvěry rodičů. V praxi tomu je ještě stále naopak, kdy škola nechce hovořit o šikaně, natož šikanu veřejně přiznat.

Aby se všem rodičům dostalo správných informací o problematice šikanování, doporučujeme informativní leták vydávaný školou, informativní schůzky pro rodiče a také informace vyvěšené na webových stránkách školy.

Doporučení pro rodiče: nejdůležitější prevencí jsou pozitivní vztahy v rodině, všímavost a dostatek lásky k dětem. V současné době je mnoho možností pro rodiče, jak získat infor-

mace o šikaně. Pokud je nemají ze školy, existuje spousta knih od autorů, kteří se problematikou šikany zabývají, v nich naleznou veškeré informace o šikaně, o skrytých signálech i o tom, jak šikanu řešit. Dnes je téměř v každé rodině počítač, rodiče tedy mohou informace získat např. na internetových stránkách www.sikana.org.

Vhodné se jeví trávit více času s dětmi, pokud si na ně najdeme čas, často se samy rozprávají, co se děje ve škole, jak tráví čas s kamarády. Navrhujeme méně nevhodných televizních pořadů a počítačových her, kde se objevuje jakékoliv násilí.

Potřebná je otevřená komunikace mezi rodičem, dítětem a školou, která velmi napomůže k odhalení náznaků nejen šikany, ale také dalšího rizikového chování.

ZÁVĚR

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo vymezit základní informace týkající se šikany. Rizikovými faktory, které podporují vznik šikany, jsou agresivita a agrese. Zabýváme se také výskytem poruch chování u dětí, na které má velký vliv narušené rodinné prostředí. Ve třetí části bakalářské práce uvádíme definice šikany, její směry a stádia. Při podezření na šikanu je nutné odhadnout, o které stádium se jedná, podle toho se liší postup a řešení šikany. Uvádíme také rozdělení typů agresorů i typologii obětí. Šikana je skrytá, proto je důležité jak pro pedagogy, tak pro samotné rodiče znát nepřímé, varovné signály. Dále uvádíme prevenci primární a sekundární a možné preventivní programy. V závěru teoretické části je uveden projekt Program proti šikanování realizovaný MŠMT v roce 2004 a přehled výskytu sociálně patologických jevů ve školách a školských zařízeních ve Zlínském kraji.

Cílem praktické části výzkumu bylo zmapování postojů rodičů týkajících se především problematiky šikanování dětí na základní škole. Jedním z úkolů bylo zjistit, zda se rodiče cíleně zajímají o podrobnosti vztahující se k problému šikanování nebo veškerou aktivitu přenechávají škole. Důležitým prvkem je spolupráce školy a rodiny. Naším zájmem bylo mimo jiné zjistit názor rodičů, jejich postoj, vztah a důvěru ke škole. Šetření proběhlo dotazníkovou metodou, vyhodnotili jsme výsledky a porovnali je s vyslovenými předpoklady. Zjištěné výsledky o výskytu šikany, respektive obětech šikany, jsme srovnali s výzkumem šikany provedeným v letech 2005 - 2007 v rámci projektu Minimalizace šikany. Výsledky našeho zjištění nás vedou k závěru, že zásadní vliv na děti, co se týká chování, má rodina a především narušené vztahy v rodině, což si rodiče uvědomují. To plně potvrzuje mezinárodní studie SAHA (2004-2005). Výsledky šetření ukazují, že více než polovina rodičů (65 %) se zabývá problematikou šikany. Z našeho pohledu je to přesto málo. Zajímat by se měl každý rodič, když si připomeneme, jaký stres a trauma prožívá denně dítě, jako oběť šikany. Rodiče jsou si vědomi, že násilí v médiích má na chování dětí negativní vliv, přesto jsou to právě oni, kdo může čas strávený u televizní obrazovky nebo u počítače ovlivnit. Překvapivým zjištěním bylo, že pouze 10 % rodičů věří, že škola, kterou navštěvuje jejich dítě, přesně ví, jak šikanu řešit. V tomto směru panuje u rodičů nedůvěra. S komunikací mezi školou a rodinou jsou rodiče převážně spokojeni, jak uvádí 79 % rodičů. Na druhou stranu 75 % rodičů uvádí, že se ve škole neangažují nebo na to nemají čas nebo to nepovažují za nutné.

Z výsledků šetření a našich závěrů vyplývá, že cíl výzkumné části i cíl teoretické části práce byl splněn.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9
- [2] BLATNÝ, M., POLIŠENSKÁ, V., BALAŠTIKOVÁ, V., HRDLIČKA, M. Problematika rizikového chování dětí a dospívajících: hlavní témata a implikace pro další výzkum. *Československá psychologie*, 2005, ročník XLIX, č. 6, str. 524 – 536.
- [3] GAJDOŠOVÁ, E., HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-115-8
- [4] HARRIS, T. A. *Já jsem OK, ty jsi OK*. Praha: Pragma, 1997. ISBN 80-7205-508-9
- [5] HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-763-9
- [6] HENDL, J. *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-820-1
- [7] HERMAN, M. *Najděte si svého maršana*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-023-3
- [8] HEWSTONE, M., STROEBE, W. *Sociální psychologie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-092-5
- [9] KLÍMA, P. Poruchy chování. *Linka bezpečí*, č. prosinec 2009. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2009
- [10] KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7367-014-3
- [11] KOLÁŘ, M. *Psychologie dnes* č. 2/2010, článek: Ve škole: šikana, nebo jen škádlení?
- [12] KRČMÁŘOVÁ, B. Agrese u dětí. *Linka bezpečí*, 2009, č. prosinec 2009, s. 7
- [13] MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5
- [14] *Minimalizace šikany* [online]. 2007 [cit. 29. 12. 2010]. Projekt MiŠ v letech 2005 - 2007. Dostupný z WWW: <<http://www.minimalizacesikany.cz/informace-o-projektu-mis/108-projekt-2005-2007>>.

- [15] *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy* [online]. 2001 [cit. 4. 11. 2010]. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 28 275/2000 - 22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani>>.
- [16] *Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy* [online]. 2004 [cit. 29. 1. 2011]. Školní program proti šikanování. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolni-program-proti-sikanovani-sikana>>.
- [17] MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J., NOVÁK, P., GABRHELÍK, R. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, 2010. ISBN 987-80-87258-47-7
- [18] NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9
- [19] PECHAČOVÁ, Z., BAKALÁŘ, E. *Psychologie v podnikání a komunikace*. Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU, Credit, 2000. ISBN 80-213-0650-5
- [20] PHILIPPOVÁ, L., JANOŠOVÁ P. (Eds.), šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník z konference konané 19. 3. 2009 v Praze, Brno: Tribun EU, 2009. ISBN 978-80-7399-857-8.
- [21] PORUBSKÝ, P. Nejčastějším tématem na Lince bezpečí jsou rodinné vztahy. *Linka bezpečí*, 2011, č. březen 2011, s. 4
- [22] PTÁČEK, R. *Poruchy chování v dětském věku*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s., 2006. ISBN 80-86991-81-4
- [23] ROGGE, J. *Děti potřebují hranice*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-088-X
- [24] ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9
- [25] Sborník: *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*, V. odborný seminář. Praha: Free Teens Press, 2004. ISBN 80-902898-6-X
- [26] ŠPAŇHELOVÁ, I. *AZ rodina* [online]. 04/2007. 2007 [cit. 30. 8. 2010]. Agresivita dětí. Dostupný z WWW: <<http://www.azrodina.cz/1712-agresivita-deti%3E>>.
- [27] VYKOPALOVÁ, H. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0337-4

- [28] WEBSTER-DOYLE, T. *Proč mě pořád někdo šikanuje?* Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-804-5
- [29] *Zkola - Informační a vzdělávací portál Zlínského kraje* [online]. 2010 [cit. 3. 1. 2011]. Prevence rizikového chování. Dostupný z WWW:
<<http://www.zkola.cz/zkedu/vyhledavani.aspx?search=rizikov%ED+chov%ED>>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Rozdělení kolektivu třídy a vzájemné působení	24
Obrázek 2: Zvýšená agrese vůči oběti, šance na zásah kolektivu	25
Obrázek 3: Nátlak agresorů na oběť, ostatní přihlíží, neudělají nic.	26
Obrázek 4: Vládne jádro agresorů, všichni přijímají jeho normy.....	27
Obrázek 5: Celou třídu vedou agresori (jádro), jsou přijaty jejich veškeré normy	28
Obrázek 6: Výskyt šikany ve školách Zlínského kraje v letech 2006 – 2010	41
Obrázek 7: Počet dětí respondentů	51
Obrázek 8: Zájem rodičů o problematiku šikany.....	52
Obrázek 9: Myslíte si, že byste poznali, že je vaše dítě šikanováno?.....	53
Obrázek 10: Přesvědčení rodičů, zda škola ví, jak řešit šikanu	53
Obrázek 11: Upozornění školy na hrozbu šikany	54
Obrázek 12: Na koho by se rodiče obraceli, v případě podezření na šikanu	54
Obrázek 13: Otevřenost školy šikanu řešit	55
Obrázek 14: Dostatečná úroveň komunikace mezi rodiči a školou	56
Obrázek 15: Chtěli byste více informací ze strany školy?.....	56
Obrázek 16: Angažovanost rodičů směrem ke škole.....	57
Obrázek 17: Počet rodičů, kteří se setkali se šikanou v průběhu docházky svého dítěte	57
Obrázek 18: Týkala se šikana přímo vašeho dítěte?.....	58
Obrázek 19: Kdo odhalil šikanu?.....	58
Obrázek 20: Řešení šikany	59
Obrázek 21: Příčina šikany	61
Obrázek 22: Kdo podle vás nese vinu za šikanu ve třídě?.....	62
Obrázek 23: Informace rodičů o kamarádech dítěte	63
Obrázek 24 : Má dítě ve třídě kamaráda?	64
Obrázek 25: Znáte kamarády dítěte jménem?	64
Obrázek 26: Zajímáte se, co se odehrává celý den ve škole?	65
Obrázek 27: Stačí mi znát prospěch dítěte.....	65
Obrázek 28: Ptám se každý den na známky, a co bylo k obědu	66
Obrázek 29: Často si povídáme, co bylo ve škole	66

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Rysy chování, spolupráce, vztahy a celková atmosféra charakterizující stádia negativního vývoje skupiny.....	33
Tabulka 2: Charakteristické rysy oběti šikany.....	612
Tabulka 3: Vztah učitele a žáka dle rodičů.....	623

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Dotazník pro předvýzkum	86
---	----

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO PŘEDVÝZKUM

Dotazník

Vážení rodiče, ráda bych vás požádala o vyplnění dotazníku, který bych chtěla použít v rámci předvýzkumu mé bakalářské práce „Šikana na základní škole pohledem rodičů“. Dotazník je zcela anonymní.

Vaši odpověď prosím zakroužkujte (případně doplňte), při vyplňování elektronicky zvýrazněte nebo označte správné odpovědi barevně či vypište. U některých otázek je možné zvolit více odpovědí.

1. **Pohlaví:** žena muž
2. **Počet dětí:**.....
3. **Co si představujete pod pojmem šikana?**
.....
.....
.....
.....
4. **Zajímáte se o tuto problematiku?**
 - a) ano
 - b) ne
 - c) jen z médií
5. **Myslíte si, že byste poznali, že vaše dítě je šikanováno?**
 - a) ano
 - b) ne
 - c) nejsem si jist/a
 - d) plně spoléhám na školu
6. **Jste přesvědčeni, že škola, kterou navštěvuje vaše dítě, přesně ví, jak šikanu řešit?**
 - a) ano
 - b) ne
 - c) nevím
7. **Upozorňuje škola na hrozbu šikany?**
 - a) Ano, pravidelně na setkáních s rodiči
 - b) Ne
 - c) Dostali jsme písemné informace týkající se šikany (leták, ...)
8. **V případě podezření nebo přesvědčení o šikaně, na koho byste se obrátili?**

Na:

 - a) třídního učitele
 - b) vedení školy
 - c) rodiče agresora
 - d) školního psychologa nebo výchovného poradce

- e) policii
f) orgány péče o mládež
g) jiné
9. **Je škola, kterou navštěvuje vaše dítě otevřená k otázce šikanu řešit?**
a) ano
b) ne
c) nevím
d) škola nás ubezpečuje, že šikana u nich není
e) dítě navštěvuje školu, kde šikana není
10. **Je na dostatečné úrovni komunikace mezi vámi a školou?**
a) Ano
b) Ne
Jestliže není, uveďte proč
.....
.....
.....
11. **Chtěli byste více informací ze strany školy?**
a) Ne – máme dostatek informací
b) Ano - o problematice šikany, abychom věděli, na co si dát pozor
c) Ano – o celkové atmosféře ve třídě
d) Ano – všeobecné informace
e) Ano – více třídních schůzek
f) Další.....
12. **Jaká je vaše angažovanost směrem ke škole**
a) žádná
b) rád/a bych se angažovala, ale nemám čas
c) občas pomáhám ve škole
d) není to nutné
e) jiná
13. **Setkali jste se se šikanou (s podezřením na šikanu) v průběhu docházky vašeho dítěte do školy?**
a) ano
b) ne
- Tuto část (otázky 12. – 15.) vyplňte pouze, pokud jste šikanu řešili:***
14. **Týkala se šikana přímo vašeho dítěte?**
a) ano – dítě bylo oběť
b) ano – dítě bylo agresor
c) šlo o spolužáka, kamaráda
15. **Kdo odhalil, že jde o šikanu?**
a) rodiče
b) třídní učitel - škola
c) dítě se svěřilo doma

- d) dítě se svěřilo učiteli
 - e) oznámil to kamarád dítěte
 - f) jiné
16. **Pokud jste šikanu řešili**
- a) byli jste spokojeni s řešením
 - b) dítě jsme nechali ve stejné škole, ale šikana se minimálně 1x opakovala
 - c) škola selhala v řešení šikany
 - d) po upozornění, pedagogové šikanu nejdříve popírali
 - e) pedagogové se nechali zastrašit rodiči agresora/ů
 - f) dítě jsme přesunuli jinam (do jiné školy, třídy,...)
17. **S kým jste případ šikany řešili, (komu důvěřujete)?**
Můžete označit i více možností.
- a) s pedagogy školy
 - b) s vedením školy
 - c) pouze s dítětem – obětí
 - d) s psychologem
 - e) s rodiči agresorů
 - f) s Policí ČR
 - g) s výchovným poradcem
 - h) s jinými pracovníky školy
 - i) s psychiatrem
 - j) s lékařem
 - k) s orgány péče o mládež
 - l) případ byl řešen soudně
 - m) neřešili jsme nic
 - n) zvolili jsme jiný postup
18. **Jak byste charakterizovali dítě, které šikanuje?**
.....
.....
19. **Co je příčinou šikany? Můžete označit i více možností**
- a) narušené lidské vztahy
 - b) chybí intenzivnější výchova k respektování práv druhých
 - c) škola upřednostňuje poznatkovou úroveň žáků, zanedbává kultivaci mezilidských vztahů
 - d) vliv médií - násilí (televize, časopisy)
 - e) násilí je základním způsobem řešení konfliktů v rodině
 - f) přílišné rozmazlování
 - g) rodiče nemají na děti čas
 - h) na vině je přístup učitelů
 - i) nedostatečná legislativa
 - j) jiné.....
.....
20. **Které dítě se může stát obětí šikany? Můžete označit i více možností.**
- a) ustrašené
 - b) premiant třídy

- c) postižené dítě
- d) malého vzrůstu
- e) vychované dítě
- f) dítě ze špatného sociálního prostředí
- g) učitelské dítě
- h) jakékoliv dítě

21. **Kdo podle vás nese vinu za šikanu ve třídě? Můžete označit i více možností.**

- a) rodiče agresora
 - b) rodiče oběti
 - c) učitel
 - d) škola
 - e) agresor
 - f) oběť
 - g) nikdo za to nemůže
 - h) jiné
-

22. **Jak byste definoval/a vztah učitel – žák u vlastního dítěte?**

.....

.....

.....

23. **Napište, co všechno Vás zajímá ohledně školy, jaké otázky dítěti pokládáte?**

.....

.....

U škálových otázek zatrhněte (např. křížkem), pro vás, nejvíce přijatelnou odpověď:

		ANO	SPÍŠ ANO	NEVÍM	SPÍŠ NE	NE
24.	Máte přehled, s kým se dítě kamarádí?					
25.	Má ve třídě kamaráda/y?					
26.	Znáte jeho kamaráda/y jménem?					
27.	Zajímáte se, co se odehrává celý den ve škole?					

		ANO	SPÍŠ ANO	SPÍŠ NE	NE
28.	Stačí mi znát prospěch dítěte.				
29.	Ptám se každý den na známky, a co bylo k obědu.				
30.	Často si povídáme, co bylo ve škole.				

31. Byly pro vás všechny otázky srozumitelné?

Ano

Ne

Pokud ne, uveďte prosím které a proč:

.....
.....

Děkuji za Váš čas.

Karla Kopečná